

ตรงต่อธรรม

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

เทศน์บนศาลา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๕

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจ ตั้งใจฟังธรรม ธรรมนะ ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่แปลก
ประหลาดมหัศจรรย์มาก สิ่งนี้มีอยู่โดยดั้งเดิมแต่ไม่มีใครสามารถเห็นได้ ไม่มีความสามารถจริงๆ
เว้นไว้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับพระปัจเจกพุทธเจ้าจะมาตรัสรู้ธรรมเท่านั้น ธรรมนี้
เป็นของลึกซึ้ง เป็นของที่ลึกมาก ลึกที่ว่าแล้วแต่ใครจะได้ประโยชน์จากธรรมที่เราใช้ประโยชน์
จากความเห็นของเรา ความเห็นของใจ ใจจะได้ประโยชน์จากธรรมมากน้อยขนาดไหน อยู่ที่ใจจะ
เปิดกว้างขนาดไหน ถ้าใจเปิดกว้างขนาดไหนก็ลงได้ลึกขนาดนั้น ถ้าใจไม่เปิดกว้าง ลงไม่ได้ลึก
ขนาดไหนก็ใช้ประโยชน์แบบสามัญชน

สิ่งที่เป็นสามัญชน ใจนี้เป็นสามัญ สิ่งที่เป็นสามัญ ความคิดที่เป็นสามัญ จะเป็นความคิด
ต่างๆ ในสามัญนี้ เป็นความคิดที่ว่าในเรื่องของโลก เราจะใช้ธรรมได้ประโยชน์ขนาดนั้น เป็น
สภาวะธรรมตามความเป็นจริง นี่เป็นธรรมของเราปุถุชน สิ่งที่เป็นปุถุชนจะรู้สภาวะธรรมตามนี้ มัน
ถึงไม่ตรงต่อธรรม

สิ่งที่ตรงต่อธรรม ธรรมะนี้เราประพฤติปฏิบัติธรรม ประพฤติปฏิบัติพรหมจรรย์ไม่ใช่เพื่อ
ลาภ ไม่ใช่เพื่อยศ ไม่ใช่เพื่อแก้ทุกข์ต่างๆ ไม่ใช่เพื่อสิ่งใดๆ ทั้งสิ้น ปฏิบัติธรรมเพื่อพรหมจรรย์
ของเรา สิ่งที่เป็นพรหมจรรย์ของเรา ใจนี้สิ้นสุดถึงกิเลสนั้นหมดจากพรหมจรรย์ สิ่งทั้งหมดจาก
กิเลสไปนี้เป็นสิ่งเป็นธรรมในหัวใจ สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ปรารถนาของผู้ที่ประพฤติปฏิบัติธรรม
ประพฤติปฏิบัติธรรมเพราะมีความศรัทธา มีความเชื่อในธรรม ในธรรมขององค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้เกิดมาเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ เจ้าชายสิทธัตถะก็มีกิเลสในหัวใจ สิ่งที่มีกิเลสในหัวใจก็ต้องมีความทุกข์ในหัวใจ ในหัวใจนั้นมีความทุกข์ แต่สถานะของกษัตริย์จะมีความสุขในสถานะของโลกมาก ยิ่งสละทิ้งออกมา

แล้วเราแสวงหาสิ่งใด สิ่งที่เราแสวงหานี้เป็นเพราะความมีคบอดของเรา เรานี้มีคบอด มีความคิดว่าสิ่งที่เป็นพืง สิ่งที่จะเป็นยศถาบรรดาศักดิ์ จะเป็นพืงอาศัย มันไม่มีความสุขในหัวใจ ในหัวใจนี้พืงใจตัวเองไม่ได้ หวังพืงสิ่งต่างๆ ทั้งหมด ธรรมชาติของสัตว์มนุษย์ สัตว์มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องหวังพืงอาศัยกัน หวังเกาะเกี่ยวพืงพาอาศัย ก็พืงพาอาศัยคนอื่นเพื่อจะให้เรามีพวกมีหมู่ มีคณะเพื่อความเป็นอยู่ของเรา นี่หวังพืงอาศัยของเรา

แม้ในหัวใจก็เหมือนกัน ความคิดนี้เป็นเพื่อนสองของใจ ใจนี้ไม่เคยมีใครเห็นสภาวะของใจตามความเป็นจริง หาแต่ที่พืงที่เกาะ เกาะเกี่ยวกับอารมณ์สิ่งต่างๆ เข้าไป ที่พืงที่อาศัยหวังพืงจากข้างนอกก็หวังพืงจากข้างในเหมือนกัน ถ้าเราเป็นสามัญสำนึกมันเป็นอย่างนั้นโดยธรรมชาติของเขา สิ่งที่เป็นธรรมชาติของเขานี้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เป็นอย่างนี้เหมือนกัน แล้วสละสิ่งนี้ทิ้งออกมา สละทิ้งออกมาเพื่อแสวงหาโมกขธรรม

สิ่งที่เป็นโมกขธรรมคือให้ใจหมดสิ้นไปจากกิเลส ใจนี้พ้นไปจากกิเลส ใจนั้นจะมีความสุขในหัวใจเป็นขั้นเป็นตอนเข้าไป นางวิสาขาได้เป็นพระโศดาบันก็มีความสุขของนางวิสาขา สามารถสั่งสอนพระได้ สามารถเป็นกรรมการตัดสินวินัยของพระได้ เพราะใจนั้นเป็นธรรมส่วนหนึ่ง แต่เขาก็ยังมีกิเลสอยู่ เขาก็ยังมีครอบครัวอยู่ เพราะเป็นกิเลส กิเลสในหัวใจยังเป็นอย่างนั้น ก็เป็นอยู่ในโลกของเขาอย่างนั้น แต่ในเมื่อเขามีธรรมในหัวใจ เขาก็มีความสุขในหัวใจ เป็นหัวใจที่ว่าเข้าถึงธรรมส่วนหนึ่ง เป็นพระโศดาบัน แต่ไม่ถึงสิ้นกิเลส ก็มีครอบครัวอยู่ในโลกของเขาเป็นแบบนั้น

แต่ของเรา เพราะใจของเรา เราต้องศึกษา เราต้องรักษาใจของเรา ใจของเรามีความสุขขนาดไหน มีความสุขในปราสาทความคิดของโลก แล้วก็คิดคิดเรื่องจะประพฤติปฏิบัติธรรม คิดเรื่องแสวงหาธรรม นี่ไม่ตรงต่อธรรม ตรงแต่ความคิดความเห็นของตัว ถ้าไม่ตรงต่อธรรม เราไม่ซื่อสัตย์กับธรรมธรรมะนี้จะบิดเบี้ยวไป บิดเบี้ยวไปตามความคิดความเห็นของเรา เราคิดเห็นขนาดไหน สถานะธรรมของเรามันก็บิดเบี้ยวไปตามความเห็นของเรา ไม่เป็นตามความเป็นจริง

แม้แต่เริ่มต้น ไม่เป็นตามความจริงแม้แต่ใจนั้นสัมผัส ไม่เป็นตามความจริงแม้แต่ใจนั้นรับผลของสิ่งที่ว่าเกิดขึ้นสัมผัสกับใจ แล้วปล่อยวางไป ปล่อยวางไป มันจะปล่อยวางไป

ถึงเวลาสิ้นสุดแล้ว เพราะสรรพสิ่งในโลกนี้เป็นอนิจจัง สรรพสิ่งในโลกนี้ต้องเคลื่อนที่ไปตลอด ไม่มีสิ่งใดคงสภาวะไว้เลย โลกนี้กินตัวเองตลอด กาลเวลากินตัวเองตลอด แล้วเราก็เหมือนกัน ชีวิตของเราต้องหมดไปๆ กาลเวลากินชีวิตของเราหมดออกไป สรรพสิ่งในโลกนี้ต้องเป็นสภาวะแบบนั้น การประพฤติกปฏิบัติในหัวใจวินาทีหนึ่งใจเคลื่อนไปตลอด ทุกวินาทีใจก็เคลื่อนไป แล้วเร็วกว่ากาลเวลาที่จะคิดถึง นั่นนะ สภาวะธรรมที่สัมผัส ถ้าไม่เป็นตามความจริงมันจะบิดเบี้ยวไปอย่างนั้น แล้วจะบิดเบี้ยวไปในหัวใจ ในหัวใจของเรานี้จะบิดเบี้ยว สภาวะธรรมไม่ตรงต่อธรรม

“ตรงต่อธรรม” ประพฤติกปฏิบัติต้องให้เกิดขึ้นตามความเป็นจริง แต่ก่อนที่จะเกิดขึ้นตามความเป็นจริง เราต้องมีความศรัทธามีความเชื่อ มีความศรัทธามีความเชื่อ นั่นตรงต่อความเป็นจริงไหม? มันไม่ตรงต่อความจริง ความจริงของธรรม สภาวะธรรมคือไม่เกาะเกี่ยวสิ่งใดเลย สภาวะธรรมนี้เป็นสภาวะสรรพสิ่ง ธรรมเป็นธรรม กิเลสเป็นกิเลส ขันธ์เป็นขันธ์ ธาตุเป็นธาตุ สรรพสิ่งต่างๆ นั้นต่างอันต่างจริง สภาวะธรรมตามความเป็นจริงเป็นแบบนั้น

แต่สภาวะของกิเลสที่มันอยู่ในหัวใจ สิ่งที่อยู่ในหัวใจนี้ กิเลส สัตว์ที่เกิดมาทุกสัตว์บุคคลนั้นจะต้องมีกิเลสในหัวใจโดยธรรมชาติ สิ่งนี้เป็นธรรมชาติของใจเพราะมันเป็นอวิชชา ความติดบดล็อก ติดข้องใจแล้วหมุนเวียนตายเวียนเกิดในสภาวะตามความจริงอันนี้เป็นกิเลส สิ่งที่เป็นกิเลสอยู่ในหัวใจนี้ ถ้าเราคิดว่ามันเป็นความอยาก เราประพฤติกปฏิบัติไม่ได้ มันเป็นความอยากอยู่ในหัวใจของเรา นี่มันจะทำให้เราไม่ตรงต่อธรรม อันนี้มันเป็นเรื่องของกิเลส

แต่สภาวะของกิเลสที่เราต้องทำให้มันเป็นมรรคขึ้นมาให้ได้ ความอยากในการประพฤติกปฏิบัติก็คือความอยาก มันจะไม่บิดเบี้ยวไปจากธรรม ถ้ามันบิดเบี้ยวไปจากธรรม บิดเบี้ยวไปคือการคาดการหมาย กิเลสนี้มันพลิกแพลงตัวมันเอง มันเป็นเรื่องเหลี่ยมของกิเลสนี้มันเป็นสร้างมุมสร้างเหลี่ยมให้เราหลงไปในเหลี่ยมของมัน

ในเมื่อเราศรัทธานี้ก็มีความอยาก แต่มันเป็นมรรค คือศรัทธานี้เป็นความดี ความดีกับความชั่ว ความชั่วเวลามันคิดสิ่งที่ว่าต้องการต้องทำให้เราเกิดบาปเกิดอกุศลนั้น มันมีความชั่วของมัน เราต้องหักห้าม แต่ในเมื่อคิดเป็นความดี เราต้องส่งเสริมในคุณงามความดีของเรา แล้วถึง

ดีที่สุด ดีที่สุดคือเราศรัทธาในเรื่องของศาสนา ในเรื่องของธรรม ธรรมคือสภาวะธรรมตามความเป็นจริง จะมีสิ่งใดสัมผัสได้ ถ้าไม่ใช่หัวใจของสัตว์โลก

หัวใจของสัตว์โลกจะสัมผัสกับสิ่งที่เป็นความจริงอันนั้น ทุกข์ก็เกิดขึ้นที่ใจ สุขก็เกิดขึ้นที่ใจ แต่สุขที่เราเกิดขึ้นที่ในหัวใจนี้เป็นสุขในเรื่องของเวทนาในขั้น เห็นไหม สุขเวทนา ทุกขเวทนา เราสัมผัสแต่ความสุขในเรื่องของเวทนา เรื่องของขั้นเท่านั้น เรายังไม่เคยเสวยความสุขถึงการว่าจิตนี้ปล่อยขั้นเข้าไปว่างเว้งว่างขนาดไหน ปล่อยวางสิ่งต่างๆ เข้ามา ให้เป็นอิสระเข้ามา นั่นก็เป็นความสุขอีกส่วนหนึ่ง ความสุขที่เกิดขึ้นในการประพฤติปฏิบัติ แต่มันต้องแลกออกมาด้วยความเพียรของเรา

พระโศณะเดินจงกรมจนฝ่าเท้าแตก ฝ่าเท้านี้แตกจนเลือดนี้เป็นในทางจงกรมนั้น จนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาเห็นเข้า “นี่ที่เชือดโคของใคร” ถ้ามันที่เชือดโคของใคร เลือดมันต้องเปรอะเปื้อนขนาดไหน ถึงว่านี่เป็นที่เชือดโคของใคร แต่เป็นที่เดินจงกรมของพระโศณะ พระโศณะเดินจงกรมจนฝ่าเท้าแตก นี่แลกละขึ้นมาจากความเพียรอย่างนี้ ถ้าความเพียรอย่างนี้เกิดขึ้นมาแล้วมันจะเป็นตามความเป็นจริง

เราไม่มีการคาดการณ์ ทำความเพียรของเรา เริ่มแต่ทำความเพียรของเราออกไป นี่แลกละสิ่งนี้มา เพราะจิตใจนี้มันเป็นที่ว่ามันเป็นที่ยึดมั่นถือมั่น สิ่งสัมผัสกับใจมันยึดมั่น ยึดขั้น ยึดทุกอย่างเป็นเรา สรรพสิ่งต่างๆ เป็นเรา แล้วก็หวังพึ่งอาศัย คิดดี คิดชั่ว คิดสิ่งต่างๆ ไป เกาะเกี่ยวไปกับสิ่งนั้น เพราะมันเป็นสิ่งที่ว่า เป็นเรื่องของความหิวโหยของใจ ใจนี้หิวโหยธรรมชาติของเขาอย่างนั้น

เหมือนกับน้ำ น้ำอยู่ในแก้วมันก็ป็นรูปของแก้ว อยู่ในรูปของอะไรก็เป็นสิ่งนั้น นี่ก็เหมือนกัน อยู่ในอารมณ์ของอะไรก็เกาะเกี่ยวสิ่งนั้นไป แล้วไม่รู้สึกตัวนะ เกาะเกี่ยวไปกับเขาไป เกาะเกี่ยวกับอารมณ์ความคิดต่างๆ แล้วก็เจ็บแสบปวดร้อในหัวใจ คิดสิ่งที่ไม่ดีแล้วมาระลึกถึงภายหลัง สิ่งนี้ไม่ดีเลย

สิ่งที่คุณงามความดีเราก็ต้องแสวงหา สิ่งที่เป็นคุณงามความดีแสวงหาแล้วมันจะสมประโยชน์กับความเป็นจริงไหม ถ้ามันสมประโยชน์กับความเป็นจริง สิ่งนั้นวางไว้ ผลที่เกิดขึ้นจากความดีนั้น ความดีในการประพฤติปฏิบัติ ความดีในการกระทำของเรา ความเพียรที่เราทำ

ขึ้นมา ความเพียรสิ่งที่เราสะสมขึ้นมา สะสมขึ้นมา ให้ปล่อยวางตามความเป็นจริง ปล่อยวางตามความเป็นจริงมันจะเป็นความจริงขึ้นมา

แต่เราศึกษามา ศึกษาธรรมะมาแล้วเราคาดเราหมาย เราจะคาดจะหมายนะ วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตารมณ์ นี่เป็นองค์ของฌาน แล้วเราเกิดวิตกวิจารณ์ขึ้นมาละ พุทฺโธขึ้นมาแล้วเกิดปีติ เกิดความสุข เรื่องการคาดการณ์มานี้มันบิดเบี้ยวตรงไหน? บิดเบี้ยวตรงที่ว่าเราเริ่มคาดหมายแล้วเราก็ต้องการผล

แต่ในการประพฤติกปฏิบัติเราต้องเดินจงกรม หรือเรานั่งสมาธิภาวนา หน้าที่ของเราคือ กำหนดพุทฺโธ พุทฺโธหรือคำบริกรรมต่างๆ นี่เพื่อเหตุไร? เพื่อที่ว่าให้สภาวะของใจมันคลายตัว โดยธรรมชาติของมัน มันจะคลายตัวจากสิ่งที่มันเคยเกาะเกี่ยว แล้วให้มาเกาะเกี่ยวกับพุทฺโธ พุทฺโธนี่เป็นคำบริกรรม เป็นคำสมมุติ สมมุติที่ว่าเราเกิดขึ้น ถ้าธรรมแท้คือสภาวะธรรมที่ความรู้สึก แต่สิ่งนี้เราต้องเกาะเกี่ยวก่อน เรานึกขึ้นมาให้เกิดขึ้น เกิดขึ้นว่าให้ใจนี้ปล่อยวางจากสิ่งที่ยึดหรือว่าเคยอยู่กับอารมณ์ อยู่กับความรู้สึกอันนี้มันอยู่กับอารมณ์เขาตลอดไป มันอยู่กับ มันเกาะเกี่ยวกัน มาโดยธรรมชาติ อยู่กับสิ่งต่างๆ นี้ คลุกเคล้ากันมาจนเป็นเนื้อเดียวกัน จนเราไม่รู้ว่าสิ่งนี้ไม่ใช่เนื้อเดียวกัน

มันปล่อยวางสิ่งนี้ได้ สิ่งที่ว่าอารมณ์ อารมณ์เกิดขึ้นในใจมันปล่อยวางได้ แต่มันปล่อยวางไม่ได้เพราะมันมีเชื้อ มันมีสิ่งต่างๆ กระตุ้นอยู่ตลอดเวลา กระตุ้นให้เรามีความรู้สึก เรามีความนึกคิดต่างๆ อารมณ์สิ่งนี้กระตุ้นให้ใจเรา สิ่งที่ได้รับรู้คือความทุกข์ความสุขคือใจ แต่อารมณ์เกิดขึ้นนั้นเกิดดับๆ เป็นแฉกจรมมา เกิดในหัวใจตลอดไป นี่คำบริกรรมให้เปลี่ยนใจ ให้เปลี่ยนจากสิ่งที่เกาะเกี่ยวอยู่นี้ให้มาอยู่กับอยู่กับคำบริกรรม สิ่งที่เป็นคำบริกรรมเพื่อให้ใจนี้คลายตัวออกจากเรื่องสิ่งที่ว่าเคยเกาะเกี่ยวให้เป็นอิสระขึ้นมา เพราะคำว่าพุทฺโธๆ นี่เป็นคำบริกรรม เป็นสิ่งที่ให้ใจยึดไว้ใหม่ มันไม่ใช่เป็นสิ่งที่ว่าความจริงหรือ มันเป็นสมมุติสัจจะ สมมุติสัจจะเพื่อให้เราคิดขึ้นมา เหมือนกับความอยากที่เป็นตัณหากับเป็นมรรค

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเราอยู่ในความคิดของเรา อยู่ในอารมณ์ของเรา นี่เป็นตัณหา เป็นตัณหา เพราะจิตเกิดขึ้นโดยธรรมชาติของมัน แต่คำว่าพุทฺโธๆ นี่เป็นคำบริกรรม เป็นความคิดเหมือนกัน แต่มันเป็นมรรค มรรคเพราะว่าสิ่งนี้มันไม่สืบต่อ มรรคเพราะว่าสิ่งนี้เป็นพุทฺโธ พุทฺธานุสติ ระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้สะท้อนถึงหัวใจ สะท้อนถึงโลกธาตุทั้งหมด โลกธาตุนะ

ความรู้สึกนี้เป็นเรื่องของธาตุอย่างหนึ่ง ธาตุคือธาตุรู้ สิ่งที่ได้รับรู้มันรับรู้จากตรงนี้ แล้วรับรู้สิ่งต่างๆ ทั่วไปหมดเลย แล้วเราพยายาม สิ่งนี้ให้ถอนตัวกลับมาให้เป็นอิสระ สิ่งที่เป็นอิสระไม่ตกอยู่ใต้อำนาจของกิเลส

อยู่ใต้อำนาจของกิเลสนี่คือการคาด การหมาย การคิด การฝัน การเดา ทุกๆ อย่างเกิดขึ้น แม้แต่ธรรมะก็เหมือนกัน เพราะมีกิเลสอยู่ การคาดการหมาย “ผู้ใดปฏิบัติธรรมจะสมควรแก่ธรรม ต้องให้มันสมควรกับความเห็นของธรรมอันนี้ ธรรมอันนี้ต้องให้สมควรกับตัวของเขาเอง เราจะเข้าไปมีส่วนที่ว่าต้องการความมั่นหมายของใจนี้ จับสิ่งนั้นไม่ได้เลย ถ้าสิ่งนั้นเข้าไปแล้วมันจะเบี่ยงเบนไปไม่ตรงตามความเป็นจริง ไม่ตรงต่อธรรม

ธรรมในขั้นของคำบริกรรม หน้าที่ของเราต้องบริกรรมอย่างเดียว พุทโธๆ หน้าที่ของเราดึงออกมาให้ได้ ดึงให้กระแสของใจนี้ให้เป็นอิสระในความคิดของกิเลสให้ได้ ให้เป็นความคิดของเรา...ฝัน ฝันความรู้สึกคือฝันกิเลส กิเลสมันก็ดึงของมันไป กิเลสคือความเคยใจ พอทำขึ้นมา เรานั่งสมาธิ เรานั่งสมาธิพักใหญ่ขึ้นมาสัก ๒-๓ ชั่วโมง แล้วถ้าไม่เป็นความสงบขึ้นมา เราถึงกับถอนหายใจ

“เฮ้อ! มันจะเป็นไปได้หรือ มันจะเป็นความจริงได้หรือ”

นี่มันการคาดการหมาย คาดหมายอย่างนั้น แล้วกิเลสมันก็ดึงไป ถ้ากิเลสดึงไปอย่างนี้ เราจะได้ไม่ได้สมควรจะ ถ้าเราคำบริกรรมของเรา หน้าที่เราคือบริกรรมอย่างเดียว สิ่งทีบริกรรมของใจ ใจบริกรรมอยู่ที่นี่ มันก็ต้องอยู่กับพุทโธๆ ตลอดไป สติระลึกขึ้นมาสิ่งนี้ก็ชัดเจน แล้วสติก็จะจางไปๆ จางไปเพราะคำบริกรรมต่อเรื่อยๆ ไป เราก็ต้องตั้งสติฝันขึ้นมาระลึกขึ้นมา ตั้งขึ้นมา ถ้าสติสมบูรณ์ สิ่งนี้จะป็นมรรค ถ้าสติไม่สมบูรณ์มันจะไม่เป็นมรรค มันจะเป็นเรื่องของกิเลส เป็นความรู้สึกของใจที่เกาะเกี่ยวกับสิ่งนั้นไป

นี่ทำความสงบของใจให้ได้ ถ้าทำความสงบของใจได้ มันจะเป็นความว่าพออยู่พอกินใจจิตที่ทุกข์ ทุกข์เพราะสิ่งนี้ ทุกข์เพราะความรู้สึกของเรายึดมั่นถือมั่นกับอารมณ์ต่างๆ แล้วปล่อยวางไม่เป็น ถ้ามันมีความสุข มันมีความสงบ คือมันปล่อยวางเป็น ปล่อยวางเป็นต้องปล่อยวางโดยที่ว่ามันนั้นปฏิบัติขึ้นมาให้เป็นปัจจุัตถ์ คือปล่อยวางขึ้นมาแล้วมันจะมีความสุขของเราขึ้นมา แล้วมันจะเข้าใจ เข้าใจสิ่งนั้น รักษาสิ่งนี้ไว้ต่อไป

เพราะสรรพสิ่งเวลาเกิดขึ้นมาแล้วเป็นอนิจจังทั้งหมด กาลเวลากินทุกอย่าง กินทุกอย่าง แม้แต่ความสุข ความสุขที่ปล่อยวางได้เว้งว่าง ได้ลึกเป็นอัปนาสมาธิ ก็อยู่ได้ ๒ วัน ๓ วันแล้ว มันก็จะเสื่อม เสื่อมสภาวะไป ต้องพยายามตั้งไว้ พยายามบำเพ็ญกรรมเข้ามาอีก ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ต้องบำเพ็ญกรรมขึ้นมาเพื่อจะให้เข้าอีก จะเข้าได้บ้าง เข้าไม่ได้บ้าง เป็นบางโอกาส ฝึกฝนจนกว่าจิตนี้จะเข้าได้ตั้งสมาธิได้ ถ้าตั้งสมาธิได้ สิ่งนี้มันจะเป็นประโยชน์กับเราแล้ว นี่ทำตรงต่อความเป็นจริงของการเป็นกัลยาณบุรุษ

บุรุษคนหนาไปด้วยกิเลส คิดตามความของกิเลส กิเลสจะคิดตามสิ่งนี้ไป กัลยาณชนนี้ มันเป็นบุรุษเหมือนกัน แต่สิ่งที่ว่าเป็นกัลยาณชน ใจดวงนี้พร้อมที่ควรจะทำประพฤติกฎปฏิบัติ เรื่องเป็นโศคาปัตติมรรคกับความคิดต่างๆ มันเริ่มต้นจากตรงนี้ ตรงที่ว่าเริ่มต้นจากเป็นมรรค สิ่งที่ว่า เป็นมรรค ถ้าใจเราไม่สงบมันก็เป็นมรรค มรรคของเราคือความเพียรของเรามันเป็นมรรค แต่มัน เป็นโลกิยมรรค

สิ่งที่เป็นโลกิยมรรค โศคาปัตติมรรคนี้เป็นบุคคลที่ ๑ ในบุคคล ๘ จำพวกแล้ว สิ่งที่เป็น บุคคล ๘ จำพวก มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ จะพ้นออกไปจากกิเลสเป็นกัลยาณบุรุษ สิ่งที่เป็น กัลยาณบุรุษนั้นมันมีจิตใจนี้อ่อน ใจนี้ควรแก่การงาน ควรแก่การงาน เพราะปล่อยสิ่งต่างๆ เข้ามาทั้งหมด ปล่อยความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งที่ว่ามันเป็นไปทั้งหมด ควบคุมใจของตัวเองได้ ใจ ของตัวเองจะเป็นอิสระเข้ามาแล้วควบคุมได้ เพราะมีสติสัมปชัญญะ แล้วจะตั้งตนอย่างไรขึ้น วิปัสสนา วิปัสสนานี้ตั้งตรงนี้ ก็ยกขึ้นวิปัสสนาได้ ก็เป็นโศคาปัตติมรรค ถ้าไม่ยกขึ้นวิปัสสนาได้ มันก็ไม่เป็นโศคาปัตติมรรค มันก็จะจะเป็นความคิดของเราเหมือนกัน มีความรักษาแต่ความสุขนะ

ตรงต่อธรรมส่วนหนึ่ง ธรรมส่วนที่สูงขึ้นไปต้องตรงต่อธรรมตลอดไป ถ้าตรงต่อธรรม ตลอดไปจะเป็นโศคาปัตติมรรค ยกขึ้นวิปัสสนาในกาย ในเวทนา ในจิต ในธรรม สิ่งที่พิจารณา กายก็ให้พิจารณากายไป สิ่งที่พิจารณาจิต พิจารณาธรรม อยู่ที่ว่าจะพิจารณาสิ่งใด เป็นอำนาจ วาสนา แล้วอำนาจวาสนาของแต่ละบุคคลก็ไม่เหมือนกัน จิตนิสัยของคนในการจะวิปัสสนา วิปัสสนาในเรื่องสติปัญฐาน ๔ นี้ไม่เหมือนกัน

คน ถ้าอำนาจวาสนาจิตนิสัยไม่ตรง วิปัสสนาไปแล้วมันไม่ก้าวเดิน แล้วมันจะทอดอหย ท้อถอยว่าผลประโยชน์ของมันไม่ได้ตามความประสงค์ สิ่งที่จะตามความประสงค์คือเราต้องให้ ใจใสสภาวะแบบนี้

ถ้าสภาวะธรรม เวลาเราคิดถึงเรื่องโลกียะ สิ่งที่เป็นโลกียะเราคิดถึง เราพิจารณาเข้าไปมันปล่อยวางเข้ามา ในเมื่อเราเป็นโศคาปัตติมรรค จะคิดสิ่งนี้มันก็จะไปเป็นโศคาปัตติมรรคถ้าคิดเป็นธรรม สภาวะธรรมเหมือนกัน สภาวะธรรมอะไรเกาะเกี่ยว เห็นไปไม่หลุดออกมาจากข้อปลิวออกไป เราพิจารณาเป็นธรรม มันก็เป็นธรรม

ในเมื่อพระในสมัยพุทธกาลจะไปรายงานผลกับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถามปัญหาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปถึงชายคา เห็นน้ำตกมาจากชายคาแล้วตกลงมา น้ำเป็นจุดเป็นต่อมแล้วแตกไป แยกไป อันนั้นมันเป็นข้างนอกหรือเป็นข้างใน

ตาเนื้อเห็นสภาวะนั้น แต่หัวใจพร้อมอยู่แล้ว หัวใจนี้วิปัสสนา วิปัสสนาจนคาอยู่ไฉน เหมือนกับหนอง เป็นฝี่ ถ้าเข้บ่งฝี่หนองนั้นหนองจะแตก ความเจ็บปวดนั้นจะหายไป ถ้าในเมื่อมันยังมีฝี่นี้ยังบวมอยู่ มันจะเจ็บมันจะปวดมาก นี่ใคร่ครวญจะบ่งหรือไม่บ่ง มันว่าตรงนั้นถูกหรือผิด จะถามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปเห็นสภาวะที่ว่าน้ำฝนตกลงมาถึงน้ำเป็นจุดเป็นต่อมเป็นฟองแล้วแตกออกไป เห็นสภาวะนั้น มันปล่อยวาง

นี่สถานะของใจ ถ้าใจอยู่ในสถานะปุถุชน ความคิดเป็นปุถุชนมันก็คิดออกมาแล้วมันไม่สามารถชำระกิเลสได้ แต่ความคิดของพระองค์นั้นใคร่ครวญในปฏิจางสมุปปาทอยู่ตลอดเวลา เพราะสิ่งนั้นมันเป็นสิ่งที่เหนือสุดแล้ว พอเจอสภาวะแบบนั้น บ่งฝี่ออก ขาดออกไป สิ่งที่เขาออกไปไม่ขึ้นทูลถามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เคนกลับกุฎิเลย เพราะพ้นออกไปจากใจเหมือนกัน เหมือนกับถ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตอบก็ตอบอย่างนั้น

นี่ถ้าเป็นโศคาปัตติมรรค สิ่งที่เป็นสภาวะกระทบอยู่ภายนอกก็วิปัสสนาได้ วิปัสสนาได้สิ่งนั้นมันจะย้อนเข้ามา ถึงว่าสถานะของใจ ถ้าใจ สถานะของหยาบมันพิจารณาได้ส่วนหยาบๆ ถ้าใจ สถานะของใจสูงขึ้นมากการวิปัสสนามันจะเจริญขึ้นมา มันจะสูงขึ้นไป แล้วแต่สถานะของใจ ใจได้ขนาดไหน วุฒิภาวะต่างๆ ที่พัฒนาเข้ามา มันพัฒนาตรงต่อธรรม ตรงต่อธรรมอย่างนี้ มันจะลุ่มลึกเข้าไปในหัวใจ มันละเอียดอ่อนแล้วมันเป็นสิ่งที่พิสดารมาก เป็นสิ่งที่มหัศจรรย์มาก แล้วให้กับความ สุข ให้ความสุขกับหัวใจดวงนั้น

ประพจน์ปฏิบัติธรรมนี้เป็นสิ่งที่ว่าประเสริฐที่สุด องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกพระอานนทไว้แล้ว ให้บอกกับบริษัท ๔ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ให้ปฏิบัติบูชานี้เป็นปฏิบัติอย่างประเสริฐที่สุด แล้วเราก็ปฏิบัติบูชา จะได้ผลไม่ได้ผล เราต้องปฏิบัติของเราไป สิ่งนี้เป็น

ทางออกอย่างเดียว เป็นบุญกุศลอันมหาศาล นี่บุญกุศลเกิดขึ้นจากตรงนี่มันเป็นบุญกุศลอยู่แล้ว แล้วเราได้สัมผัสกับความจริง ได้สัมผัสกับธรรมนี่มันยังเป็นบุญกุศลมหาศาลเพราะมันเปิดตาของใจ

จากใจนี้มีคบอด ต้องฟังธรรมจากครูบาอาจารย์แล้วใคร่ครวญตามความเป็นจริง สิ่งที่มีคบอดแล้วมันตันเดา มันคาดหมายไปตลอด สิ่งทีคาดหมายไปมันก็ไม่สมกับความจริง แล้วก็เป็นการคาดการณ์ไป ฟังธรรมของครูบาอาจารย์ เพราะครูบาอาจารย์ผ่านสิ่งนี้มาแล้ว ถ้าผ่านสิ่งนี้มาแล้ว จะชี้เข้าไปในหัวใจ คนที่หูตาสว่างจะชี้บอกว่าต้องเดินไปตามสัจจะในอริยสัจจะ ในอริยสัจจะ ในโศดาปัตติมรรคนี้ ใคร่ครวญในปฏิจจสมุปบาทนี้ ใคร่ครวญในอริยสัจนี้ ใคร่ครวญตามความเป็นจริงให้มันเป็นตามความเป็นจริง เกิดขึ้นให้สภาวะแบบนั้นให้เข้าใจ ย้ำคิดย้ำทำอยู่ตรงนั้น

เราก็ต้องทำตามสิ่งนั้น เราทำสิ่งนั้นไป สิ่งใดจะเกิดขึ้นเป็นผลของธรรม ผลของธรรมถ้าสมาธิพอ ปัญญาพอ มันวิปัสสนาไปแล้วมันจะปล่อยวางสิ่งต่างๆ ให้ผลของธรรมเกิดขึ้นตามความเป็นจริง ตามความเป็นจริงที่เป็นสภาวะแบบนั้น ถ้าสิ่งนั้นเกิดขึ้นมาแล้วมันปล่อยวางขึ้นมา เราก็ปล่อยวาง...สุข เห็นไหม ทุกข์ควรกำหนด ทุกข์นี้ต้องกำหนดแล้วแยกแยะสิ่งที่ความเป็นทุกข์ให้ได้ สิ่งที่เป็นสุขนี้มันปล่อยวางมีความสุข เราก็อยู่กับความสุขนั้น แล้วความสุขนั้นมันก็ต้องคลายตัวออกไป

เราพยายามซ้ำเข้าไป พยายามวิปัสสนาเข้าไปนะ โศดาปัตติมรรคต้องเดินเข้าไปตลอด มรรคนี้ต้องเดินตัวเข้าไป เดินตัวเข้าไปเพื่อวิปัสสนา เพื่อแยกแยะเข้าไป สิ่งใดกระทบกระทบเข้ามาจับสิ่งนั้นวิปัสสนา จับสิ่งนั้นใคร่ครวญ จับสิ่งนั้นแยกแยะออกมาให้ได้ พอแยกแยะออกได้ สิ่งนี้เป็นมายาทั้งหมด เรื่องของโลกนี้เป็นมายา ร่างกายนี้ก็เป็นสิ่งที่มายาชั่วคราว ๑๐๐ ปีหรือ ๘๐ ปี ๑๐๐ ปีเท่านั้น ชีวิตนี้ต้องสั้นไป สิ่งนี้เป็นมายาแล้วเราติดอยู่ในมายา สิ่งที่เป็นมายานี้ทำไมเราไม่เอามาสร้างประโยชน์

ถ้าสร้างประโยชน์ ประโยชน์ของโลกเขาก็คือประโยชน์ของการดำรงสถานะของทุกข์เท่านั้น นี่ประโยชน์ของโลกเขา เราเกิดมาแล้วเราต้องทำคุณงามความดีแล้วสร้างสมขึ้นมา นั่นเป็นประโยชน์ของโลก แต่ประโยชน์ของธรรม ประโยชน์ของตามความจริง อันนี้เป็นสมรภูมิเป็นที่เราจะชนะกิเลสหรือแพ้กิเลสอยู่ที่ตรงนี้ไง

ในเรื่องของกายกับจิตนี้เป็นที่ว่าสู้รบกับกิเลส กายของคนอื่นจิตของคนอื่นนี้เป็นหน้าที่ของคนอื่น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมแล้วยังไม่สามารถถอดเอาหัวใจของใครไปได้ เว้นไว้แต่ท่านแสดงธรรมไว้ให้เราก้าวเดิน รื้อสัตว์ขันธ์ รื้อสัตว์ขันธ์เพื่อจะให้เราประพฤติปฏิบัติตาม เราประพฤติปฏิบัติตามสภาวะธรรมอันนั้น เราจะเข้าถึงธรรมอันนั้น

เราเองต่างหากจะต้องดึงหัวใจของเรา เราเองต่างหากต้องรื้อค้นรื้อสัตว์ของเราขึ้นไป แต่ต้องอาศัยธรรม ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเหมือนขวาน เหมือนมีด จะต้องฟาดฟันกับกิเลสในหัวใจของเรา ต้องฟาดฟันด้วยมรรคนะ ด้วยปัญญา ปัญญาที่พร้อมด้วยสติสัมปชัญญะนี้เหมือนกับมรรคอรียสังขัง มันจะฟาดฟันกับกิเลสในหัวใจ ฟาดฟันให้กิเลสนี้หลุดออกไปจากใจให้ได้ เราใช้ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าฟาดฟันขึ้นมา

แล้วธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้เป็นธรรมเป็นปริยัติ แต่ปฏิบัติขึ้นมา มันเป็นสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นในหัวใจ ฟาดฟันกับกิเลสในของเรา สภาวะธรรมเกิดขึ้นในใจของเราจะเป็นผลของใจดวงนั้น ใจดวงนั้นจะพ้นจากกิเลส จะชำระกิเลสได้ด้วยการเดินใคร่ครวญตามว่าตรงต่อธรรม ตรงต่อธรรมตามสถานะต่อสถานะจากความเป็นที่ว่าเป็นกัลยาณบุรุษ เป็นโสดาปัตติมรรค ตรงขนาดไหนก็ทำความเพียรขนาดนั้น

ทำความเพียรนี้แยกแยะ แยกแยะความเกาะเกี่ยวของใจ ใจนี้เกาะเกี่ยวความยึดมั่นถือมั่น นั่นคือเรื่องของกิเลสทั้งหมด จะรู้สภาวะไหนมันก็ยึด เวลาธรรมเกิด เวลาทำสมาธิ สมาธิสงบขึ้นไปมันจะเกิดสภาวะธรรม สภาวะธรรมคือว่าความเป็นธรรม เป็นคำ ๆ ขึ้นมา ทำใ้หวังก็ได้ ทำใ้ยึดติดก็ได้ สิ่งที่ยึดติดนี้เป็นการเสียเวลาทั้งหมด สภาวะแบบนั้นคือสิ่งใด? สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นอดีตทั้งหมด การชำระกิเลสนี้เป็นปัจจุบันธรรม ในเมื่อสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นแล้วผ่านไปแล้วก็ให้ผ่านไป เราก็ต้องทำความสงบของใจเข้ามา หน้าที่ของเรา สติสัมปชัญญะ สติกับสมาธินี้จะต้องสร้างสมตลอดไป

ถ้าสติสมาธิสร้างสมมา เราสะสมเข้าไป เรายังรักษาใจไว้ มันจะมีสภาวะที่ละเอียดอ่อนกว่านั้นเกิดขึ้น สภาวะธรรมนั้นเป็นสภาวะธรรมที่หายๆ สภาวะธรรมแก้ไขความลังเลสงสัย ความข้องใจ มันปลดเปลื้องความข้องสิ่งนั้น ความข้องของใจปลดเปลื้องออกมาเป็นขั้นเป็นตอน เป็นขั้นเป็นตอนที่มันปลด มันสงสัยเฉพาะตรงนั้น เป็นธรรมเลย เช่น สงสัยสิ่งใดอยู่แล้วเราภาวนาอยู่

ธรรมจะตอบว่า “นี่เป็นอัตตา นี่เป็นอนิจจัง สิ่งนี้ไม่ควรยึด” นี่เราก็มัวใจ แล้วเราก็มัวใจ
นี่มันเป็นธรรมเกิดขึ้น

แต่สภาวะตามความเป็นจริงของธรรมเท่านั้นมันเป็นการใช้ปัญญาใคร่ครวญในสติปัญญา
๔ ต่างหาก ในกาย ในเวทนา ในจิต ในธรรม สิ่งนี้ก็เป็นธรรมได้ ในเมื่อเกิดขึ้นในความลึกลับสงสัย
ในหัวใจมันก็ปล่อยวาง ปล่อยวาง ปล่อยวางออกไปนั่นมันปล่อยวางแบบความเข้าใจ แต่ถ้าปล่อย
วางแบบเราวิปัสสนา ชั้นนี้เป็นชั้น จิตเป็นจิต ชั้นนี้ก็คือรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ รูป
อาการของใจเป็นอย่างไร สัญญา สิ่งที่เกิดความคิดเกิดขึ้นมา เมื่อก่อนเราห้ห้ามไม่ได้ มันจะเกิด
ขึ้นมาเพราะเหตุใด เพราะมีสัญญา สัญญานี้เกาะเกี่ยว

สิ่งที่กระทบกับใจสมัยไหนก็แล้ว แต่ถ้ามันลองสัญญาไปหมายไว้ได้ขวสังขารก็ปรุง สิ่งนี้
ปรุงมันก็หมุนออกไป นี่เวลามันเกิด เวลากิเลสมันเกิด มันจับ มันอาศัยชั้นออกไป อาศัยสิ่งนี้
ออกไป แล้วมันก็รวมตัวกันเป็นอารมณ์ หมุนออกไป หมุนออกไป วิปัสสนาเข้ามาอย่างนี้ต่างหาก
วิปัสสนามาเข้ามาให้เห็นอารมณ์ แล้วจับอารมณ์นี้แยกเลยว่าสัญญาเกิดก่อนใช่ไหม สังขารปรุง
แต่งอย่างไร แล้ววิญญาณรับรู้ รับรู้ไปแล้ว นั่นนะกินเหยื่อไปแล้ว พอมันรับรู้ กินเหยื่อ มันก็หมุน
ออกไปเป็นอารมณ์ส่วนหนึ่ง แล้วมันก็สืบต่อเนื่องเข้าไป ถ้ามันแยกออกมามันจะปล่อย

จะเห็นเลยว่าสิ่งนี้เป็นสิ่งปรุงแต่ง ตัวนี้เป็นตัวปรุงแต่ง ตัวนี้เป็นตัวรับรู้ วิญญาณเป็นตัว
รับรู้ แล้วพอมันรวมตัวกันไปมันก็เป็นชั้น ๕ มันก็เป็นอารมณ์หมุนออกไป กิเลสมันก็อาศัยสิ่งนี้
ยุแห่ในหัวใจ นี่มันเกิดดับอย่างนี้ แต่เราไม่เห็นสภาวะตามความเป็นจริง ถ้ามันเห็นสภาวะตาม
ความเป็นจริง มันแยกสภาวะแบบนี้ออกไป สภาวะแบบนี้ออกไป

สิ่งที่แยกออกไปแล้วเหมือนกับสิ่งที่ต่อเนื่องกัน เราแยกออกจากกัน แล้วมันจะสืบต่อได้
อย่างไร สิ่งที่สืบต่อไม่ได้มันก็ต้องดับ สิ่งที่ดับ ตัวใจมันก็ดับจากอารมณ์ต่างๆ มันก็ปล่อยวางสิ่ง
นั้นเข้ามา มันก็เป็นอิสระ เห็นใหม่ ชั้นกับจิตมันจะแยกตัวออกจากกัน การแยกตัวออก ชั้นกับ
จิตแยกตัวออกจากกัน กิเลสมันก็แสดงตัวไม่ได้ สิ่งที่เกิดแสดงตัวไม่ได้ก็คือตัวมัน เห็นใหม่ เรา
เห็นสภาวะแบบนี้มันคือการวิปัสสนา กับธรรมมันเกิด เกิดเพราะความรู้ เวลาธรรมเกิดขึ้นมา
รับรู้สิ่งนั้น รับรู้สิ่งนั้น เป็นสภาวะธรรมที่เกิดขึ้น ไม่ใช่วิปัสสนา ไม่ใช่ปัญญา

สิ่งที่เป็นปัญญาเกิดขึ้น สภาวะธรรมเกิดขึ้น โสคาปัตติมรรคเกิดอย่างนี้ เราวิปัสสนาอย่างนี้
แยกอย่างนี้เข้าไป พิจารณากายก็เหมือนกัน เห็นกาย สภาวะกาย พิจารณาที่ตั้งอยู่ดูกาย ดูกาย

ด้วยความความแปรปรวนของมัน สิ่งที่มีแปรปรวนของมัน มันจะแปรปรวนสภาวะไหน รับรู้ถึง
นั้น สิ่งที่เรารับรู้ในนั้นก็คือปัญญา ปัญญาจะรู้สภาวะตามความเป็นจริงที่มีมันเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

สิ่งที่มันเคลื่อนไหวไปนั้นเป็นอนิจจัง สิ่งใดเป็นอนิจจังสิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่ง
นั้นเป็นอนัตตา สภาวะธรรมมันก็หมุนในตัวมันเองตลอดไป เรามีสติสัมปชัญญะที่รู้ซึ่งอยู่ เรา
ใคร่ครวญสิ่งนี้อยู่ เรามองอยู่ตลอดเวลา สิ่งนี้เป็นปัญญาในโศคาปัตติมรรค ในขั้นพิจารณากาย
พิจารณากายแล้วตั้งอยู่อย่างนี้ตลอดไป สร้างสมขึ้นมาให้จิตนี้แก่กล้าขึ้นมา จากความรู้ต่างๆ
เริ่มรับรู้แล้วเห็นสลดสังเวชนะ รับรู้สิ่งนี้ สลดสังเวชสิ่งนี้ว่าสิ่งนี้มันเป็นที่ว่าใจเชื่อสิ่งนี้ เชื่อ
ตามกิเลสไป ไม่เคยเชื่อธรรม

เรา เวลาเรากราบธรรม เราจะเข้าถึงธรรม ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็น
ส่วนหนึ่ง ธรรมในหัวใจของเรายังไม่เกิดขึ้นมา มันจะติดเกี่ยวกับสิ่งนี้ ไม่เข้าใจตามความเป็นจริง
จนเราฝึกฝนขึ้นมา นี่ก็คือสภาวะธรรมของใจเรา สภาวะธรรมของใจเราฝึกฝนขึ้นมา ใจมันจะ
พัฒนาขึ้นมา พัฒนาขึ้นมาจนมันเข้มแข็ง เห็นไหม เข้มแข็งขึ้นมา รู้ทำตามความเป็นจริงแล้ว
แยกแยะสิ่งนี้ได้ แยกแยะออกไป มันก็ขาดไปต่อหน้าต่อตา สิ่งที่ขาดไปต่อหน้าต่อตามันก็สงบตัว
ลงๆ ปล่อยวางอยู่อย่างนั้น

แล้วพอปล่อยวางอยู่อย่างนั้น ชำนาญขึ้น สิ่งที่ชำนาญขึ้นเราก็ต้องคล่องตัวขึ้น การกระทำ
ของเราจะสะดวกขึ้น สิ่งที่จะสะดวกขึ้น แยกออกไปด้วย แล้วจะเข้าใจด้วย เข้าใจว่าถ้าเราทำของเรา
โดยที่ที่เราอยากได้ผล มันจะไม่ได้ผลเลย ถ้าวันไหนความอยากเข้ามาในหัวใจ เราเคยทำอย่างนี้
เข้าออกอย่างนี้แล้วได้ความสงบ ได้การวิปัสสนาแล้วเราก็ทำซ้ำอยู่อย่างนั้น นี่กิเลสมันแสดง กิเลส
มันพยายามรักษาตัวมันเอง มันก็อาศัยสิ่งนี้หลอกหลวงไป

ถ้ามีความอยากอยู่จะไม่ได้ผล ถ้าปล่อยความอยากอยู่มันถึงจะเห็นว่าอยากอันหนึ่งเป็น
ค้นหา อยากในเหตุอันเป็นมรรค จะเห็นชัดเจนเลยว่าถ้าเราอยากในเหตุ อยากในการประพฤติ
ปฏิบัติอยากในความเพียร มันจะไม่มีโทษเลย เพราะอยากในความเพียร อยากในการเฝ้าจิต แต่
ถ้าอยากในผล นั้นเป็นค้นหา

ปฏิบัติมา ถ้าวิปัสสนาเดินตัวแล้วจะเห็นสภาวะแบบนี้แล้วมันจะเจ็บใจ ถ้าวันไหนอยากรู้
เลยว่าวันนี้เราแพ้ตั้งแต่เริ่มต้น แต่เราก็ประพฤติปฏิบัติไป เพราะเราไม่สามารถควบคุมกิเลสเราได้
เราปฏิบัติเพื่อจะให้กิเลสนี้มันกลัวเราไป กลัวความเพียร กลัวกำลังใจของผู้นั้น กำลังใจของผู้ที่

ปฏิบัตินั้น ถ้ามีกำลังใจ มีความเพียรขึ้นมา กิเลสมันจะกลัว แต่ถ้าเราไม่มีกำลังใจ กิเลสมันจะข่มขี่หัวใจดวงนั้น แล้วก็เอาใจดวงนั้นเป็นที่อยู่อาศัยนะ จับถ่ายใจดวงนั้น จับถ่ายแต่เรื่องความทุกข์ให้กับใจดวงนั้น ใจดวงนั้นจะมีความทุกข์ ทุกข์ไปในหัวใจ แล้วแก้ไขไม่ได้

สภาวะของมนุษย์ สภาวะของหัวใจรับรู้เท่านั้น สภาวะของกิเลสอยู่ในหัวใจ ใจนี้เป็นสิ่งที่ประเสริฐ แต่โดนกิเลสเหยียบย่ำทำลายตลอด แล้วเราก็ต้องเดินมีแต่รับสภาวะความทุกข์ ทุกข์ในหัวใจจนเจ็บแสบปวดรื้อนในหัวใจ มีแต่ทำความร่ำร้อนในหัวใจ เพราะเราไม่มีกำลังพอขึ้นมา ถ้ามีกำลังพอขึ้นมา สิ่งนี้เป็นความอยาก เราปล่อยวางไว้ เราอยากในเหตุ เราสร้างมรรคของเราขึ้นมา ถ้าอยากในเหตุนี้เป็นมรรค จะทุกข์ยากขนาดไหนก็สมควรทำ เราจะต้องสร้างเหตุของเราแล้วทำ แต่สร้างเหตุเพื่อจะให้มันเป็นผลขึ้นไป ในสภาวะตามความเป็นจริง

ถ้าเราสร้างเหตุขึ้นมา นี่ตรงต่อธรรมตรงๆ เลย เพราะธรรมนี้เป็นธรรมฝ่ายเหตุ เหตุกับผลรวมกันแล้วมันถึงจะเป็นธรรมฝ่ายผล ถ้าธรรมฝ่ายผลนะ เหตุกับผลรวมตัวขึ้นมามันจะแยกตัวออกไป นี้อริยสังเกิดขึ้นอย่างนี้ อริยสังเกิดขึ้นจากใจ สภาวะของใจเห็นอริยสังนี้มันจะปล่อยวางทุกข์เป็นทุกข์ จิตเป็นจิต ชันธเป็นชันธ จะแยกตัวออกจากกัน ถ้าโศคาปัตติมรรคมันแยกตัวออกไปได้ มันแยกตัวบ่อยครั้งเข้าบ่อยครั้งเข้าๆ มันจะแยกตัวอย่างนี้

การแยกตัวออกของมัน การแยกตัวออกของชันธ มันเป็นการแยกตัวด้วยกำลังของภาวนามยปัญญา ถ้าภาวนามยปัญญาเริ่มต้นแสดงตัวนี้มันจะแยกไปๆ อยู่สภาวะแบบนั้น นั่นเป็นว่าความเพียรของเราถูกต้อง “ตรงต่อธรรม” ธรรมถูกต้องมันก็จะเป็นอย่างนี้ ถ้าธรรมไม่ถูกต้องมันก็จะแยกออกไปแล้วมันสภาวะอย่างนั้น

แต่ถึงที่สุดแล้วพอมันแยกออกไป จิตหลุดออกไป จิตนี้เป็นจิต สภาวะการวิปัสสนาวิปัสสนากาย กายนี้มันแปรสภาพไป ปล่อยวางเว้าว่างหมดเหลือสิ่งใด? จะต้องเหลือสภาวะรับรู้ของจิตนั้นหนึ่งเดียว รับรู้สภาวะของจิตแล้วปล่อยวางสิ่งนั้น นี่ความล่งเลตงสัย วิจิกิจฉา สิลัพพตปรามาส สังโยชน์ ๓ ตัวจะหลุดออกใจ

นั่นนะ ตรงต่อธรรม ต่อผล ตรงต่อเหตุทุกอย่าง

เราสร้างเหตุตรงต่อเหตุก่อน ถ้าตรงต่อเหตุแล้ว เหตุนี้เข้าแล้วเข้าเล่า เหตุมันถึงแล้วผลมันจะเกิดขึ้นโดยสภาวะตามความเป็นจริง เกิดขึ้นตามสภาวะความเป็นจริง ก็ปล่อยวางตามความเป็นจริง

จริงเข้ามา นั่นนะความสุขเกิดขึ้นมหาศาล แล้วจะไม่ถื้อมงคลตื่นข่าว จะไม่เชื่อในลัทธิศาสนาต่างๆ เลย จะเชื่อเฉพาะในพระพุทธศาสนา เพราะใจดวงนี้มันเป็นสังฆะขึ้นมาโดยส่วนหนึ่งแล้ว

ใจ เห็นไหม พุทโธ ชัมโม สังโฆ อยู่ที่ไหน? อยู่ที่หัวใจ สิ่งที่ว่า เป็นพระที่เรากราบไหว้พระกันอยู่นี้ พระสมมุติสงฆ์ สมมุติคือสภาวะ ใครก็บวชได้ เข้าถึงโบสถ์แล้วอุปชฌาย์ครูบาอาจารย์พร้อม บวชออกมาเป็นสงฆ์ในจุดศกกรรมพร้อมออกมาเป็นสงฆ์ พร้อมแล้วในสมมุติ ในสมมุตินี้เราก็สร้างสังฆะ คืออริยสงฆ์ขึ้นมาในหัวใจของเรา ถ้าเราประพฤติปฏิบัติขึ้นมาในสังฆะในใจของเราเกิดขึ้นมาในหัวใจของเรา เป็นสิ่งที่ว่า เป็นพระในใจ สิ่งที่เป็นพระในใจมันจะมีความสุขแล้ว มันจะมีความมองจากลำหญาในหัวใจนั้น

นี่จะก้าวเดินจนกว่าจะพ้นทุกข์ รู้เลยว่าทุกข์นี้ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นในหัวใจ แล้วก็ดับส่วนหนึ่งในหัวใจ ชั้นนี้ไม่ใช่จิต จิตนี้ไม่ใช่ชั้น ภาณนี้ไม่ใช่เรา เรานี้ไม่ใช่กาย อยู่กันตามความเป็นจริง เกื้อๆ เขินๆ อยู่กันอยู่อย่างนั้น จะไม่สามารถเข้าถึงทำลายหัวใจดวงนี้ในความหลงอันนี้ได้เลย สิ่งที่ว่าหลงนี้ ภาณเป็นเรา เราเป็นภาณนี้จะไม่มิในจิตดวงนั้น จิตดวงนั้นเข้าตามสภาวะความเป็นจริง จะเป็นสิ่งที่คงที่กับใจดวงนั้นตลอดไป ใจดวงนั้นจะมีความสุข แต่ทุกข์อันละเอียดในหัวใจยังมีอยู่ ทุกข์อันอย่างกลาง อย่างละเอียดในหัวใจนั้นมันยังบีบบีบไฟใจดวงนั้น

นางวิสาขาเป็นพระโศดาบัน เวลาหลานตายขึ้นมา เห็นไหม พระโศดาบันร้องให้ พระอานนท์ เวลาองสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพาน เกาหน้าต่างอยู่ น้ำตาไหล คิดถึงว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะต้องปรินิพพานไปแล้ว แล้วเรายังมีกิเลสอยู่ในหัวใจ เราจะต้องอาศัยครูอาจารย์อยู่ ครูอาจารย์ก็จะจากเราไปแล้ว นี่ความเศร้าใจทำให้พระอานนท์ร้องให้ได้ สิ่งที่ร้องให้ พระโศดาบันยังต้องร้องให้เพราะทุกข์อันละเอียดในหัวใจนั้นมันยังบีบบีบไฟใจดวงนั้น แล้วจะหาทางออกอย่างไร

ในเมื่อเล่ห์กลของกิเลสอย่างหยาบมันก็หลอกให้เราอย่างหยาบ เราก็ทุกข์ยากแสนยากในการประพฤติปฏิบัติ ในการประพฤติปฏิบัตินี้กิเลสมันทำให้เราทุกข์ยากแสนยาก ในเรื่องสภาวะธรรมนั้นไม่เป็นเรื่องความทุกข์ความยาก สภาวะธรรมถึงที่สุดแล้วอ้อมเต็มในหัวใจนั้น ในหัวใจของเรานี้หิวโหย ในหัวใจของเรานี้ว่าหิว ใจของเราสภาวะอย่างนั้นแล้วมันไม่เคยตาย มันประหลาดตรงที่มันไม่เคยตาย มันจะต้องอยู่สภาวะแบบนั้น ตามเปลี่ยนจากสถานะนั้นไป

แต่ในเมื่อเป็นพระโศคบันแล้วมันจะเกิดขึ้นอีก จะตายจะเกิดก็อีก ๗ ชาตินั้นถ้าทำไม่ถึง แต่ถ้ามีความทุกข์ในหัวใจแล้วประพฤติปฏิบัติเป็น ในสถานะไหนที่เราตายไปแล้ว สถานะนั้นมันจะเป็นสถานะไหน เราก็ต้องไปเอาข้างหน้า

แต่ในเมื่อปัจจุบันนี้ทำได้ แล้วเรามีเหตุมีผลในหัวใจ เหตุกับผล มรรคอรียสัจจก็คือเหตุ สิ่งที่เป็นเหตุ เหตุในเรื่องของอริยมรรค ไม่ใช่เหตุในเรื่องโลกียะทั้งหมด เหตุในโลกียะมันจะให้ผลในเรื่องของโลกียะ โลกียะนี้โลกียารมณีนี่เรื่องของโลกเรื่องของวิญญูะ ถ้าเรื่องเหตุในมรรคนี้มันเป็นเรื่องพ้นจากวิญญูะ เรื่องพ้นจากโลกจะเอาใจนี้พ้นจากวิญญูะ โศคบันจะเกิดในวิญญูะก็อีก ๗ ชาติ แล้วพยายามประพฤติปฏิบัติขึ้นมา มันจะเกิดตายขนาดไหนให้หัวใจนี้ก็เลสมันตายไปคาหัวใจ ถ้ากิเลสตายออกไปจากใจจะไม่ต้องเกิดอีกเลย ใจนี้มันก็จะรู้สภาวะตามความเป็นจริง เราต้องประพฤติปฏิบัติขนาดนั้น ถ้าอย่างนี้แล้วมันมีกำลังใจ มันก็เริ่มแสวงหา

สิ่งที่แสวงหานั้น ในการที่เราทำขึ้นมาครั้งแรก เราขึ้นมาเราจะวิปัสสนา เราก็ต้องพยายามค้นคว้า พยายามจับต้อง จับต้องสิ่งใด จะค้นคว้าสิ่งใดมันต้องมีเหตุ หัวใจ ใจคือผู้รู้ สิ่งที่จะค้นคว้าเอาอะไรค้นคว้า? ใจนี้เป็นผู้ค้นคว้า ค้นคว้าในกาย ในจิต ในกายนะ หัวใจ ค้นคว้าในจิต จิตนั้นคืออะไร? จิตนั้นคือสภาวะของนามธรรม สิ่งที่เป็นนามธรรมมันก็เกิดให้ความทุกข์ในหัวใจเหมือนกัน สภาวะสิ่งที่เป็นเรื่องของกายก็ให้ความทุกข์ส่วนหนึ่ง ต้องรักษาต้องเยียวยากันไป

สภาวะของใจที่มันให้ความทุกข์หัวใจนี้มันละเอียดอ่อนกว่า ร่างกายนี้แข็งแรงกินอึดหนา สำราญอยู่ในความสุขสบาย มันก็มีความเร่าร้อนเผาหัวใจ เห็นไหม สภาวะกายกับจิตนี้มันเป็นสิ่งที่ว่าเราต้องค้นคว้า จะค้นคว้านี้จะเอาอะไรไปค้นคว้ามัน ถ้าจะเอาจิตไปค้นคว้าต้องทำความสงบของใจ ในเมื่อผ่านการวิปัสสนา มันจะรู้ตรงนี้ รู้ว่าเราเริ่มค้นคว้าอย่างไร เราค้นคว้า เราพยายามจับต้องสิ่งใดแล้วเราถึงจะค้นคว้า แล้วเราจะประพฤติปฏิบัติต่อไปข้างหน้า เราจะทำสิ่งใด ค้นคว้า เราก็ต้องรู้หรือค้นใจ

สิ่งที่รู้หรือค้นในการค้นคว้าในการเห็นกาย เห็นจิต จากสภาวะตามความเป็นจริงจากภายใน มันจะเกิดขึ้นจากว่าใจสงบขึ้นมา ถ้าใจสงบขึ้นมามันจะค้นคว้าสิ่งนี้ได้ มันก็จะป็นงานของใจขึ้นมา ถ้าใจมีงานทำ ความเพียรนี้มันจะเป็นสิ่งที่ว่าสนุกสนานมาก สนุกสนานเพราะว่าเดี๋ยวก็กิเลสชนะ เดี่ยวก็ธรรมชนะ ถ้ากิเลสชนะเราเป็นผู้แพ้ เราแพ้ขึ้นมา แพ้เพื่อจะสู้ ไม่ใช่แพ้เพื่อจะถอยกรูดๆ แล้วไม่สู้ สิ่งนั้นไม่สู้มันก็เหมือนเราเป็นโรค ถ้าเราเป็นโรค เราไม่รักษา โรคนี้ก็ไม่

หายไปจากเรา ถ้าโรคไม่หายไปจากเรา เราต้องอมโรคไป เราจะเป็นความทุกข์ใหม่ ถ้าใจเราเป็นความทุกข์ มีโรคอยู่ที่นี่ เราแพ้ขึ้นมา แพ้เพื่อจะต่อสู้กับอันนั้น

สิ่งนี้เป็นเรื่องของกิเลส แก่นของกิเลสในหัวใจนี้มีอำนาจมาก เคยข่มจิตใจดวงไหนมากก็ข่มจิตใจดวงนั้น นี่พญามาร มารในวัฏฏะนั้นเป็นเรื่องของพญามารที่ว่าเขาสร้างคุณงามความดีของเขา เขาได้สถานะของเขา เขาถึงเป็นพญามาร พญามารควบคุมฝ่ายมาร...ธรรม พวกเทพเป็นสัจธรรมก็ควบคุมฝ่ายธรรม สิ่งที่อยู่ในหัวใจนั้นมันเป็นเรื่องภายนอก สิ่งที่อยู่ในหัวใจของเรานี้เป็นเรื่องภายใน สิ่งที่ว่าเรื่องของกิเลสขบไส เรื่องของกิเลสหมุนออกไปนั้นมันก็ทำให้เราพ่ายแพ้ขึ้นมา

เราต้องสร้างขึ้นมา สร้างธรรมขึ้นมาในหัวใจขึ้นมา ให้สภาวะธรรมนี้เกิดขึ้นจากใจ ใจสภาวะธรรมเกิดขึ้นมาจะมีความสุข สุขเกิดจากความสงบ สงบอย่างละเอียด สงบอย่างหยาบเป็นส่วนอย่างหยาบ สงบอย่างละเอียดถึงละเอียดสุดนะ นี่สมาธิอย่างละเอียด สมาธิมีสติสัมปชัญญะที่สมบูรณ์ขึ้น สติปัญญาระยะละเอียดเข้าไป เพราะสิ่งนี้จะลึกเข้าไป ตรงต่อธรรมที่ลึกซึ่งเข้าไปในหัวใจ ต้องตรงให้ตรงความเป็นจริง

ถ้าตรงความเป็นจริงนี้มันจะเริ่มขุดคุ้ยหากิเลส ขุดคุ้ยถากถางหาสิ่งที่ว่าจิตนี้เกาะเกี่ยวกับสิ่งใด หัวใจนี้มันเกาะเกี่ยวกับสิ่งใด สิ่งใดที่มันเป็นความทุกข์ เราจะหาใจ ใจนี้เป็นนามธรรม จะเจอสิ่งนั้นให้ได้เพราะมันเกาะเกี่ยวกับกายกับใจ กายกับขันธัง อกายกับอารมณ์ ตัวของจิตจริงๆ แล้วจะจับต้องมันจะไม่เห็นมัน เพราะมันละเอียดอ่อนมาก มันเป็นพลังงานเฉยๆ แต่มันแสดงตัวออกมา ในเมื่อมันมีอารมณ์เกิดขึ้น เกาะเกี่ยวกับขันธังนี้มันแสดงตัวออกมา จับต้องสิ่งนี้ค้นคว้าถ้าจับต้องได้ มันจะจับต้อง นี่คือผลงาน แล้วเราจะค้นคว้าไปในอุปาทานของใจ ใจจะมีอุปาทานกับสิ่งนี้ ค้นคว้าสิ่งนี้ แยกแยะออกไป

ถ้าแยกแยะได้ตามความชำนาญของตน เราชำนาญสิ่งใดเราก็แยกแยะสิ่งนั้น นี่อุบายวิธีการ แล้วเราก็เปลี่ยนแปลงไปตลอด เปลี่ยนอุบายวิธีการ ครั้งหนึ่งเราก็เปลี่ยนอุบายไปอย่างหนึ่งๆ เพื่อจะหลบเลี่ยงกิเลสไป กิเลสมันรู้ทัน ถ้าเราทำซ้ำๆ ซากๆ กิเลสมันรู้ทัน อุบายวิธีการเราก็แยกกลับมา

เวลาเราประพฤติกปฏิบัติ ในการที่จะเปลี่ยนคำบริกรรมต่างๆ นี้ ว่าสิ่งนี้เป็นกรณิการเริ่มต้นใหม่ เป็นการเริ่มต้นใหม่...มันเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง อันนั้นเป็นส่วนหนึ่ง ส่วนที่ว่าเป็นการเริ่มต้นใหม่ เราทำให้เหมือนนับหนึ่งใหม่ นับหนึ่งใหม่ มันไม่ได้ก้าวเดินไปสักทีหนึ่ง อันนี้เป็นเพราะเราไม่เข้าใจ

แต่ในเมื่อใจเรามีหลัก มีพื้นฐาน มีกำลังวิปัสสนา วิปัสสนาเพื่อจะชนะกิเลส ในเมื่อกิเลสมันขวางหน้าอยู่เราก็ต้องพลิกเพลงหาวิธีการหลบไป นี่คืออุบาย อุบายคือหลบไม่ให้กิเลสมันรู้ทัน แล้วมันก็จะป้จจุบันธรรม ถ้ากิเลสมันรู้ทัน เห็นใหม่ นั่นนะเป็นการที่ว่ากิเลสออกหน้า

ถ้าวิปัสสนากิเลสออกหน้า กิเลสคิดออกไป นี่ไม่สมควรต่อธรรม มันไม่สมควรตามความเป็นจริง มันไม่ตรงต่อธรรม ตรงต่อกิเลสเพราะกิเลสออกหน้า ถ้ากิเลสออกหน้านั้นมันจะสร้างสถานะต่างๆ ได้ กิเลสนี้สร้างเหตุการณ์ในหัวใจ มันจะคิดขนาดไหน มันจะจินตนาการขนาดไหน เรื่องของใจเป็นเรื่องของความมหัศจรรย์มาก มันมหัศจรรย์ แม้แต่คุณงามความดี ถึงที่สุดแล้วนะจะเว้งว่าง ใน ๓ โลกธาตุนี้มันจะครอบคลุมไปหมด หัวใจที่มันมหัศจรรย์มันจะครอบคลุมสิ่งนี้เลย

ในจักรวาลนี้มันเป็นจักรวาลเฉยๆ แต่ใน ๓ โลกธาตุนี้มันกว้างขวางขนาดนั้น นี่ใจรู้เท่าหมด เพราะใจเคยเกิดเคยตายกับสัตว์ในวัฏฏะนี้มาทั้งหมด ทุกดวงใจที่เกิดขึ้นมานี้เคยเกิดเคยตายมา มันถึงมีบุญกุศลต่างกัน มันถึงมีจริตนิสัยต่างกัน สิ่งนี้ต่างกันมันจะใคร่ครวญ มันจะรับรู้สิ่งต่างๆ ได้ใน ๓ โลกธาตุเลย นั่นคือว่ามันกว้าง มันใหญ่โตขนาดนั้น

แต่ในเมื่อกิเลสมันปิดนิตเดียวเท่านั้นนะ พอกิเลสปิดใจนี้มันจะพลิกเพลงไปเรื่องของโลก เรื่องของวัฏฏะ เกิดในสถานะไหนก็ยึดตรงนั้น เคยเกิดมาเคยตายมาขนาดไหนยึดตรงนั้น ยึดตรงนั้นก็เป็นจริตนิสัย ยึดตรงนั้นก็เป็นความชอบ ยึดตรงนั้นก็เป็นความเกะเกี้ยวในใจ จะสลัดสิ่งนี้ออกไปมันก็อ้ายอวรรณ์ สิ่งที่เราเคยสะสมมา สิ่งเราเคยทำมาเป็นสมบัติของเราแล้วเราจะสลัดทิ้งได้อย่างไร

เราไม่เคยสลัดทิ้ง สิ่งใดที่ว่าเป็นของเรา สิ่งนั้นจะเป็นคุณงามความดีของกิเลส คุณงามความดีของกิเลสคือกิเลสมันหลอกว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ชอบธรรม สิ่งนั้นเป็นคุณงามความดี สะสมสิ่งนั้นนะ สะสมสิ่งนั้นคือสะสมกิเลสนี้ เห็นไหม ถ้ามันเป็นกิเลสนำมันจะออกเป็นอย่างนั้น ไม่ตรงต่อธรรม ตรงต่อกิเลส กิเลสขับไล่ไป

การวิปัสสนาไม่ใช่วิปัสสนาแล้วจะเดินตัวไปตลอด มันจะสมความปรารถนาไปตลอด กิเลสจะขัดข้อง กิเลสจะเข้าขัดขวางในการกระทำของพญามารนี้ จะไม่ให้สัตว์โลกพ้นออกไปจากอำนาจของเขา พญามารนี้ต้องขวางทุกอย่าง พญามารนี้ต้องพยายามสร้างกลอุบายวิธีการให้เราก้าวเดินไปไม่สมความปรารถนา ถ้าไม่สมความปรารถนา นั่นคือกิเลสมันชักนำไป แล้วจะไม่สม

ตามความเป็นจริง ถ้าอย่างนี้แล้วเราจะวิปัสสนาไม่ได้ เราปล่อยวางดีกว่า ปล่อยวางเพื่อกลับมาสร้างพลังงานทำความสงบของใจให้กิเลสมันหลงทาง แล้วเราค่อยวิปัสสนาใหม่

ขั้นไม่ใช่จิต จิตไม่ใช่ขั้นแน่นอน อารมณ์นี้ไม่ใช่เรา เรานี้ไม่ใช่อารมณ์ อารมณ์เกิดกับเราขึ้นมามันเกิดดับๆ ตลอดเวลา เกิดดับแล้วจิตก็อาศัยสิ่งนั้นไป วิธีการของเรา เราก็จับสิ่งนี้แล้วแยกออกไป จะจับวิปัสสนาสິงใด กำลังพอแล้วมันจะวิปัสสนาสິงนี้ได้ วิปัสสนานี้มันก็แยกได้ วิปัสสนาคือการแยกออก

สิ่งที่เป็นการประกอบขึ้นมาเป็นวัตถุสิ่งของต่างๆ เราพยายามแยกส่วนออกไปๆ ให้มันเล็กลงๆ สิ่งทีเล็กลง กำลังของใจ กำลังของสมาธิมันก็มีกำลังใจ มันฟาดฟันสิ่งนี้ได้ ถ้ามันฟาดฟันสิ่งนี้ได้ สิ่งนี้มันจะแยกออก แยกขั้นเป็นขั้น สภาวะของขั้นนี้เป็นขั้น ๕ แน่แน่นอน สิ่งที่เป็นขั้น ๕ นี้รวมตัวขึ้นมาแล้วมันก็ถึงเข้ากับสภาวะของใจ แล้วยึดมันถือมันเป็นสิ่งเดียวกัน ถ้ากำลังพอจะแยกสิ่งนี้แยก แยกออกบ่อยครั้งเข้า บ่อยครั้งเข้า จนถึงที่สุดแล้วมันจะต้องทำลาย

สมุจเฉทปหานคือการฆ่ากิเลส สมุจเฉทปหานคือการทำลายกิเลส การแยก การปล่อยวางเฉยๆ นี่มันการเป็นการปล่อยวาง มันไม่สมุจเฉทปหาน เป็นตทังคปหาน ตทังคปหานเป็นการวิปัสสนาส่วนหนึ่ง เหมือนเรากินข้าว เรากินข้าวอิ่มแล้วเดี๋ยวเราก็กินข้าวอีก เรากินข้าวอิ่มแล้ว ในชาติหนึ่งเรากินข้าวมาแล้วก็ร้อยครั้งพันครั้ง แล้วมันอิ่มทรงตัวไหม กินครั้งมื่อหนึ่งมันจะอิ่มตลอดไปไหม? มันไม่อิ่มตลอดไปหรอก มันต้องกินใหม่ กินใหม่ จนกินมันก็ถึงที่สุด

อันนี้ก็เหมือนกัน ถ้าเราวิปัสสนานี้มันก็ปล่อยๆ แต่ไม่สมุจเฉทปหาน แต่ถ้าเมื่อใดสมุจเฉทปหานนะ ถ้าสมุจเฉทปหาน โครงการนั้น สิ่งกระทำนั้นจะจบสิ้น สิ่งที่จบสิ้นคือกิเลสมันขาด ขาดออกไปจากใจ ภายกับจิตจะแยกออกจากกัน จิตเป็นจิต กายเป็นกาย แยกออกจากกันโดยสถานะตามความเป็นจริง ปล่อยวางหมดเลย แล้วสภาวะปล่อยวางทุกๆ อย่าง แต่รู้อยู่ จิตนี้รู้อยู่ เห็นสภาวะตามความเป็นจริงสิ่งนั้นว่ามันปล่อยวางสิ่งนั้นเข้ามาแล้วตัวเองเป็นอิสระเข้ามา นี่ปล่อยวางขึ้นมาเป็นขั้นที่ ๒

ใจมันปล่อยวางสิ่งนั้นมา ปล่อยวางแล้วตัวใจอยู่ไหน ตัวใจเป็นตัวที่รับรู้สิ่งต่างๆ มันจะมีความสุขมาก เสวยความสุขอยู่ในสภาวะนั้น ทิดสุขในสภาวะนั้น รักษาสิ่งนั้นขึ้นไปว่าสิ่งนั้นเป็นธรรม สิ่งนี้เป็นธรรม สิ่งนี้ทุกคนส่วนใหญ่จะติด ติดเหมือนกัน แต่ถ้าผู้ที่ว่าใคร่ครวญ ผู้ที่จรตนิสัย จะว่ามรรค ๔ ผล ๔ จะไตร่ตรองตัวเองตลอด การประพฤติปฏิบัติเราจะต้องศึกษาธรรม ศึกษา

ธรรมเป็นแนวทางไว้เพื่อตรวจสอบใจตัวเอง ไม่ใช่ศึกษาธรรมมาเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ ธรรมว่าอย่างนั้นจะถูกต้อง

เราประพฤติปฏิบัติในเวลาปฏิบัตินี้ปฏิบัติตามเอกเทศ ตามความเป็นจริงของเรา ใจของเรา จะต่อสู้กับกิเลสในการปิดบังใจไม่ให้เห็นตัวสติปัญญา ๔ เราพยายามแยกแยะออกมาจนเห็นจับ สติปัญญา ๔ ได้ แล้วเราวิปัสสนาจนมันปล่อยวางสติปัญญา ๔...สติปัญญา ๔ กาย เวทนา จิต ธรรม ปล่อยวางหมด จิตมันเห็น จิตมันปล่อยวางแล้วมันเป็นอิสระของมัน เอาสิ่งนี้มาตรวจสอบ ในการประพฤติปฏิบัติในเอกเทศของเรา นี่ก็ธรรมของผู้ที่ปฏิบัติบุคคลนั้น

บุคคลนั้นปฏิบัติแบบนี้ ปล่อยวางเข้ามามันก็บุคคลของเรา แล้วไม่ยึดว่าเป็นกิเลส ถ้า สิ่งที่เป็นกิเลสอยู่นี้มันยึด ถ้าสิ่งที่ตามความเป็นจริงมันไม่ยึดแล้วมันเห็นสภาวะแบบนั้น ปล่อยวาง ออกไป ถ้าตรวจสอบอย่างนี้มันจะเรียกว่าเรายังมีงานอยู่ งานของเราคืองานชำระกิเลสอย่าง ละเอียดในหัวใจ สิ่งที่เป็นกิเลสในหัวใจ ถ้าเราขุดคุ้ยเจองานนี้มันจะแสดงตัว เหมือนกับคนที่มัน หลอกหลวงเราแล้วหลบอยู่ในเรา เหมือนไข่หลบอยู่ในตัวเรา ไข่มันหลบขามันจะไม่แสดงตัว ออกมา มันพุกตัวอยู่ในหัวใจ พุกตัวอยู่ในกายของเรานี้ แต่ถ้าเมื่อร่างกายเราอ่อนเมื่อไหร่มันก็ แสดงตัวออกมา แล้วมันจะเป็นไข่ออกมา

อันนี้ก็เหมือนกัน ถ้าเราหลงอยู่ เราเข้าใจว่าสิ่งนี้เป็นผล มันก็จะเว้งว่างอยู่อย่างนั้นเป็น ความว่าง เป็นความสุขในหัวใจอยู่อย่างนั้น แต่ในเมื่อเราเริ่มเอะใจขึ้นมาว่าอันนี้มันมีสิ่งใดใน หัวใจ เราพยายามค้นคว้าเข้ามา ถ้าเราค้นคว้า เราพยายามหั้นจิตเข้ามาดูตัวเข้ามา แล้วสังเกต ขุดคุ้ย หาสติปัญญา ๔ ถ้าจับต้องสติปัญญา ๔ ได้ สิ่งที่ว่าความสุข เป็นความว่าง เป็นความพอใจใน หัวใจมันจะแสดงตัวออกมาด้วยคลื่นมหาศาลของกามราคะ

สิ่งที่เป็นกามราคะในหัวใจมันแสดงตัวออกมาเป็นคลื่นมหาศาล จะรบกวนหัวใจมาก แล้ว จะเป็นสิ่งที่ชำระล้างได้ยาก ยากเพราะสิ่งนี้มันเป็นสิ่งพื้นฐานในหัวใจ การประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ว่า เราล้มลุกคลุกคลานกันก็ล้มลุกคลุกคลานกันตรงนี้ ตรงที่ว่าเราจะไม่สามารถชำระสิ่งที่จิตได้สำนึก ตัวนี้ได้ ตัวนี้เป็นจิตได้สำนึกในหัวใจที่มันอุ้งกินในหัวใจ มันมีความปรารถนา มีความต้องการ มีความเสพสมในใจของมันตลอดเวลา ถ้าจะข้ามพ้นสิ่งนี้ได้เราจะต้องพยายามใช้ขันตืออดทนก่อนถ้า เราประพฤติปฏิบัติ

ในการประพฤติปฏิบัติเพื่อจะรักษา รักษาโอกาส รักษาสถานะที่เราจะประพฤติปฏิบัติเราจะต้องใช้ขันติพยายามอดทนสิ่งนี้ไว้ จนกว่าเราก็ค้นคว้าเข้ามาเจอกับกามราคะในหัวใจแล้วเราพยายามฟาดฟัน สิ่งนี้ทำให้เราเกิดเราตายมาตลอด เกิดตายขึ้นมาก็เกิดตายมาสะสมคุณงามความดีนะ คนเกิดคนตายถ้ามีบุญกุศลมันก็เกิดขึ้นมา มีความดีมีความสุขพอสมควรในสถานะของเรา ถ้ามีบาปอกุศล เกิดมาเป็นมนุษย์เหมือนกันก็มีความทุกข์ เกิดเป็นสัตว์นรก เกิดเป็นต่างๆ ตัวนี้เป็นตัวพาเกิดพาตาย จิตได้สำนึกเป็นตัวพาเกิดพาตาย ตายในสถานะต่างๆ แล้วตายแล้วเกิดตายขึ้นมา นี้จะมีตรงนี้ให้ติดพัน ติดพันกันไปตลอด เราก็ต้องจับตัวนี้ได้แล้วพยายามเริ่มค้นคว้า

ต้องเป็นการค้นคว้าพยายามวิปัสสนาให้ได้ ถ้าวิปัสสนาส่งนี้ก็จะประโยชน์กับใจดวงนั้น ใจดวงนั้นจะเป็นอิสระออกมาได้จะต้องผ่านสิ่งนี้ก่อน ถ้าไม่ผ่านสิ่งนี้มันจะไม่อิสระ ตัวนี้เป็นตัวรุนแรง ตัวรุนแรง ตัวพลังงานของมัน กลอุบายวิธีการของกิเลสมหาศาล ล้มลุกคลุกคลานในการประพฤติปฏิบัติ จะสร้างสถานะที่เราเป็นความจริง ถ้ากำลังเราพอขึ้นมาวิปัสสนา มันจะหลบตัวก็ได้ กิเลสหลบตัวก็ได้ กิเลสต่อต้านก็ได้ กิเลสทำให้หลงก็ได้ หลงขึ้นมาจะ

เพราะกิเลสคือเรา ปัญญามีมากมายขนาดไหน กิเลสเอาไปใช้หมดเลยถ้าเรากำลังไม่พอ กิเลสมันจะสร้างว่าสิ่งนี้เป็นความสมเหตุสมผลแล้ว ประพฤติปฏิบัติขึ้นมาปล่อยวางสิ่งนี้แล้ว มันทำให้เราเชื่อแล้วนอนจมกับตรงนั้นได้เลย ว่างหมด เว้งว้างหมด นี่ถึงว่ากิเลสมันร้ายกาจขนาดนั้น

เพราะสถานะของใจ ใจนี้เป็นนามธรรม ถ้ามันคิดว่าเว้งว้างมันก็ปล่อยวางเว้งว้างได้ตามสถานะนั้น แล้วกิเลสมันเป็นสิ่งที่ละเอียด มันก็อยู่ในความเว้งว้างนั้น อยู่ในสถานะที่ว่างนั้นหลอกกินไปตลอด มันไม่ขาดออกไปจากใจ นี่เวลาหลงก็หลงไปอย่างนี้ ในการประพฤติปฏิบัติถ้าปัญญาไม่ทัน ถ้ากิเลสมันหลอก นี่กิเลสออกหน้า ไม่ตรงต่อธรรม ตรงต่อกิเลส การก้าวเดินไปก็จะต้องสมบุกสมบันล้มลุกคลุกคลานไปตลอด

ถ้าตรงต่อธรรมก็สมบุกสมบัน แล้วจะทำให้กิเลสมันปล่อยวาง ปล่อยวาง จะต้องปล่อยวาง มันจะขาด มันแสดงตนของมัน ถ้ามันขาดเราจะรู้ว่ามันขาด มันจะไม่มีในหัวใจ แต่ถ้ามันไม่ขาดมันปล่อยวาง เข้าใจว่าขาดก็ต้องเสียเวลาไป เชื่อมมันใจ เชื่อกิเลส เชื่อกิเลสผสมกับธรรมในหัวใจที่ว่าสถานะดีในการปฏิบัติ

เพราะเราปฏิบัติธรรมอยู่ เดินจงกรมนั่งสมาธิอยู่ ใช้ปัญญาค้นคว้า ใช้ปัญญาแยกแยะ อันนี้ไม่เป็นธรรมได้อย่างไร มันต้องเป็นธรรมลี เพราะเราเป็นคนทำเอง แต่ไม่รู้เลยว่ากิเลสมันก็อาศัย

สิ่งนี้เป็นธรรม แล้วสร้างสถานะออกไป สร้างสถานะออกไป เราก็เชื่อมั่น เป็นอย่างนี้ ล้มลุกคลุกคลานในหัวใจ ประพฤติปฏิบัติจะเห็นความว่ากิเลสมันแก่นขนาดไหน จะต้องเป็นผู้ที่เข้าไป ผจญกับกามราคะนี้เสียก่อน

สิ่งนี้มันอยู่ในหัวใจแล้วมันผลักใส ผลักใสให้ล้มลุกคลุกคลาน ผลักใสให้เราไม่มีความมั่นคงในหัวใจ ไม่มีความมั่นคงในสิ่งที่เป็นความเพียรใจ ความเพียรของเราทำเพื่อจะบูชากิเลสต่างหาก ทำเพื่อจะบูชาตัวมัน ในเมื่อเอาไปบูชามัน มันก็พลิกแพลงหลอกหลวงเรา หลอกหลวงให้สมกับความที่ว่าไปบูชามัน มันก็ว่าสิ่งนี้เป็นผล สิ่งนี้เป็นผลนะ เป็นผลมันก็เสียเวลาไป เสียเวลาไป มันต้องเป็นอย่างนี้เสียก่อน จนกว่าเราจะทัน

จะทันว่า พอมันเป็นอย่างนั้นแล้วมันปล่อยวางแล้ว เดียวพอมันปล่อยวางไป พอสภาวะจิตมันเสื่อมไป จากกำลังของสมาธิมันก็แสดงตัว แสดงตัวเป็นอะไร? เป็นความรู้สึก รู้สึกในกาม สิ่งทีรู้สึกในกามนี้มันก็ต้องเป็นเชื้อของมันใช่ไหม ถ้าเป็นเชื้อของมัน นี่มันก็ยังฝังอยู่ในใจของเรา มันขาดไปไหน นี่ก็ต้องต่อสู้กันใหม่ ต่อสู้กันใหม่

จะต่อสู้กันอย่างนี้ไปหลายครั้งหลายตอนขึ้นมา พลิกแพลงวิธีการของเรา นี่พลิกแพลงอุบาย ต้องอุบายวิธีการฟาดฟันกับกิเลส แล้วแต่ใครจะสร้างสมมาอย่างไร สร้างสมมาด้วยกำลังของของสมาธิมาก เห็นไหม เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ ถ้าเจโตวิมุตติก็ต้องทำความสงบของใจแล้วพิจารณาเป็นอุสกะ ถ้าปัญญาวิมุตติก็ต้องพิจารณาว่าเป็นชั้นอันละเอียดในหัวใจ สิ่งนี้เป็นชั้นอันละเอียด มันชุ่มด้วยกาม กามในใจนี้ชุ่มอยู่อย่างนั้น ต้องใช้ปัญญาวิมุตติใคร่ครวญชั้นละเอียดนี้ สิ่งนี้มันคืออะไร? เป็นชั้นอันละเอียด เป็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่ละเอียดสุดอยู่กับจิต ที่ละเอียดสุดซับซ้อนต่างๆ

ในการรับรู้สิ่งต่างๆ แล้วซับซ้อนเข้าไปจนเป็นอวิชาที่มันจะลดหล่นไปอีกชั้นหนึ่ง สิ่งนี้เป็นสิ่งที่เก็บข้อมูลมาทั้งหมดเลย แล้วเราไปถึงฐานข้อมูล ฐานข้อมูลของขั้น ฐานข้อมูลของการรับรู้สิ่งต่างๆ มันละเอียดลึกซึ้งมาก นี่ลึก ลึกอย่างนี้ ลึกเป็นชั้นเป็นตอนเข้าไปในหัวใจ มันจะลึกกลับมาก ในการประพฤติปฏิบัติเหมือนกับเราลงไปในห้องใต้ดินเป็นชั้นเป็นตอนเข้าไป ลึกกลับๆ เข้าไป ถ้าเราลงไปห้องใต้ดินมันก็มีดไปในนั้น ถ้าเราเปิดไฟขึ้นมา เปิดไฟของปัญญาขึ้นมาก็เป็นชั้นเป็นห้อง ก็ลึกไปอีกเป็นชั้นๆ เพราะมันปล่อยวางเป็นชั้น

มรรค ๔ ผล ๔ การปล่อยเป็นชั้น มรรคส่วนหนึ่งรวมตัวขึ้นมา สัมปยุตเข้าไป วิปยุต คลายออก แล้วปล่อยไป จิตจะปล่อยออกไป มรรคต่อไปต้องทำอย่างนั้นอีก สัมปยุตเข้าไป ปล่อยครั้งเข้าๆ ถึงที่สุดแล้วสมุจเฉทพาน ขาด แม้แต่ชั้นละเอียดก็ต้องขาดออกไปจากใจ ขาด ออกไปด้วยมรรคอริยสังขัง นี้หัวใจสะท้อนมาก จะสะท้อนใจมาก สะท้อนเพราะกิเลสมันขาด ออกไป จะไม่เกิดในกามภพ

ถ้าตายตอนนี้ก็เกิดบนพรหม จะต้องไปเกิดบนพรหมแล้วจะต้องสุกไปข้างหน้า สิ่งนี้จะไม่ วนหมุนกลับ เป็นอกุปปะ ไม่หมุนกลับเลย ธรรมในหัวใจนี้เป็นธรรมที่มั่นคงและยั่งยืนในใจนั้น มันให้ใจดวงนั้นไม่หลงกลของใคร ไม่หลงกลของกิเลส ไม่หลงกลของสิ่งต่างๆ เลย เพราะว่ามัน สืบต่อกันไม่ได้

แต่ถ้ายังไม่ขาด มันมีสิ่งนี้ มันหลงกลได้ ถ้ามีเชื้ออยู่ ไฟจุดมันก็ติด ถ้ามันไม่มีเชื้ออยู่ มัน จะเอาไฟจะไปจุดจะไปติดสิ่งใด มันจะไม่ติดสิ่งนั้น มันจะปล่อยวางสิ่งนั้นไป เวียงว่างมีความสุข มหาศาล ความสุขจะหลงไปอย่างนั้นเพราะอะไร เพราะมันว่างจากสิ่งกระทบทั้งหมดแล้วมันจะ เวียงว่างอยู่ตลอดไป

โมฆราชถามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า “เวียงว่างหมด ว่างหมดแล้ว ทำไม่ถึงว่าไม่ สิ้นจากกิเลส”

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่า ความเวียงว่างโลกนี้ มันปล่อยวางโลกนี้ทั้งหมด เลย อุตทานุทิฎฐิ ความที่เห็นว่าว่าง เราปล่อยวางสิ่งต่างๆ เข้ามา สิ่งที่ว่าง ถ้าธรรมชาติของมันแล้ว มันจะเป็นสิ่งที่ว่ามันไม่รับรู้กันใช่ไหม อย่างเป็นวัตถุนั้นมันจะไม่รับรู้สิ่งต่างๆ มันจะไม่เข้าใจกัน เพราะมันไม่มีชีวิต แต่ธาตุรู้มันมีผู้รู้ ธาตุรู้มันเป็นสิ่งที่รู้ อวิชชาปุจฺจยา สงฺขารา สงฺขาราปุจฺจยา วิญญฺณํ นี้มันหมุนเวียน มันวนไป มันรับรู้กันหมด มันเป็นชั้นอันละเอียด เป็นชั้นอย่าง ละเอียดมาก ถ้าแบ่งเป็นชั้น

แต่ในองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังไม่แบ่งเป็นชั้น แบ่งเป็นปัจจุอาการ สิ่งนี้มีถึงมี สิ่งนี้ มันเป็นสิ่งเดียวกัน มันเกิดดับพร้อมกัน ชั้นนี้มันยังเกิดดับ มันยังมีสังขารปรุง มันยังมีความ แด่ง มันยังแยกออกไป นี่เห็นใหม่ว่าความลึกของอวิชชาที่มันอยู่ในก้นบึ้งของใจนี้มันลึกขนาด ไหน เราจะเข้าไปลึก ลึกลงไปถึงจับตัวอวิชชาได้ มันจะต้องใช้พลังงานขนาดไหน พลังงานของ เราจะเกิดขึ้นมา

นี่ตรงต่อธรรม ตรงต่อธรรมเป็นขั้นเป็นตอนเข้าไป ตรงต่อธรรมจนรู้คั่นเข้าไป จนกว่าจะเจอ อวิชชาขบจายา สงขารรา อวิชชานี้อยู่ในหัวใจของเรา สิ่งที่เป็นรากฐานเลยคือรากฐานตรงนี้ เรือนยอดทั้ง ๓ เห็นไหม เจ้าวัฏจักร พ่อของนางราคะ นางอรดี นี้อยู่ตรงนี้

ถ้าอยู่ตรงนี้ เขาอยู่โดยภวาสวะ เขาอยู่ที่ของเขา ที่ของเขาอยู่ในหัวใจของสัตว์โลก ที่มันมีที่อยู่ออย่างนั้น แล้วเราลงไปถึงฐานของอวิชชาที่มันอยู่ได้ เราต้องใช้พลังงานที่ลึกลับขนาดไหนจะลงเข้าไปคั่น ถ้าตรงต่อธรรมก็จะเจอ ถ้าตรงต่อธรรมไม่เจอก็จะต้องสงวนสิ่งนี้ไว้ จะตายไปก็เกิดเป็นพรหม จะว่าว่างงานขนาดไหน จะหลงไหลขนาดไหนก็แล้ว เวลาตายไปแล้วมันต้องไปเกิดในสถานะนั้น เพราะมันมีภวาสวะ กิเลสสวะ อยู่ตรงนี้ อนุสัยที่ละเอียดมาก ละเอียดในนามธรรมนะ

ในนามธรรมนี่ปล่อยวาง พิจารณาจิตนี่ปล่อยวางเป็นขั้นเป็นตอนเข้ามามันก็เป็นนามธรรมมาทั้งหมด ที่ว่าละเอียดลึกลับแล้วแต่ก็ยังไม่เท่ากับสิ่งนี้ สิ่งนี้ถ้าพูดถึงว่าไม่มีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ใครจะเข้าไปรู้สิ่งนี้ได้ สิ่งนี้มันละเอียดอ่อนอยู่ในใจ ในใจของเราเองมันปล่อยวางสิ่งต่างๆ เข้ามามันปล่อยแล้ว ปล่อยแล้ว ปล่อยแล้ว มันก็หลอกได้สิว่าสิ่งที่ปล่อยแล้วก็คือว่างแล้วๆ สิ่งว่างแล้วก็ต้องไม่มี แต่สิ่งที่รู้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกพระโมฆราชนะ อุตทานุทสิฎฐิตรงนี้ต้องย้อนกลับเข้าไปจับ บอกพระโมฆราช โมฆราชนี้รู้พี่! ปล่อย ลีนเป็นพระอรหันต์ขึ้นมาเลย

แต่ของเรา ของผู้ประพฤติปฏิบัติ ถ้าเราย้อนกลับมาเพราะไม่มีใครบอก ศีลาธรรมขึ้นมา ปฏิบัติธรรมขึ้นมา ธรรมจะใคร่ครวญแล้วธรรมจะบอก ถ้าธรรมบอก ธรรมเกิดขึ้นมาธรรมจะบอก บอกว่าสิ่งที่ว่าเกิดขึ้นมานี้รับรู้ขึ้นมา ภาวะของใจย้อนกลับขึ้นมา เป็นอรหัตตมรรค สิ่งที่เป็นอรหัตตมรรค เห็นไหม อรหัตตมรรคถึงจะเป็นอรหัตตผล

สิ่งที่เป็นอรหัตตมรรคนี้คือมรรค คือฝ่ายเหตุ ถ้าเราไม่สร้างเหตุ หน้าทีของเราคือปฏิบัติเหตุ นี่คือเหตุ เหตุของการสร้างอรหัตตมรรคขึ้นมา ถ้าอรหัตตมรรคจับตรงนี้ได้ มันถึงว่าถึงต้องเป็นอรหัตตมรรคถึงจะจับตัวอวิชชาได้ ถึงจับตัวความลึกซึ้งของใจดวงนี้ได้ มรรคก็จะเดินตัว เดินตัวของสิ่งที่บริบูรณ์ เป็นญาณ เป็นปัญญาญาณอันละเอียดอ่อนในหัวใจ เข้าไปทำลายชำระกิเลสตัวนี้ เพราะตรงต่อตัวอวิชชา ตรงต่อหลักความจริงของธรรม ธรรมสิ่งนี้เจริญออกมาขึ้นมาแล้ว เราย้อนกลับขึ้นมา

วิปัสสนานี้ละเอียดมาก ถ้าคนวิปัสสนาจากข้างล่างขึ้นมา ก็จะต้องเป็นว่าใช้ปัญญาๆ สิ่งที่ใช้ปัญญาสิ่งนี้ก็จะไปกระเทือนให้กับความละเอียดนี้หยาบออกมา ถ้ามันใช้ปัญญา ตรงนี้จะเข้าไม่ถึงเลย เพราะมันเป็นขั้น เห็นไหม สุข ทุกข์ เวทนา สังขารปรุงแต่ง สิ่งที่เป็นขั้นมันเป็นสังขาร มันเป็นความคิด มันเป็นสิ่งต่างๆ มันหยาบไหม แล้วสิ่งนี้มันไม่ใช่ขั้น มันเป็นปัจจัยการที่มันละเอียดอ่อนอยู่แล้ว อรหัตตมรรคถึงเป็นปัญญาญาณ

สิ่งที่เป็นปัญญาญาณ ปัญญาเหมือนกัน ว่าปัญญาอย่างหยาบ ปัญญาอย่างละเอียด ปัญญาอย่างละเอียดสุด แล้วถ้ามันวิปัสสนาขึ้นไปนี้มันหมุนออกไป อรหัตตมรรคหมุนออกไปเป็นงานขึ้นมาแล้ว สิ่งที่เป็นงานมันก็ต้องต่อสู้กัน มันพยายามไล่ต่อกัน ไล่ต่อกันมันก็ต้องหลบเลี่ยง เห็นไหม ความหลบเลี่ยงขลุขลุๆ อยู่ในหัวใจ เพราะมันเป็นสิ่งที่ว่ามันละเอียดอ่อนในหัวใจ ที่มันแคบแล้วมันต่อสู้กันอยู่นั้น ขลุขลุกันอยู่ ถึงที่สุดแล้ว ถ้าพอเข้าเห็นญาณมันหยั่งรู้ ชำระแล้วพลิกทีเดียว

สิ่งที่รับรู้ ปล่อยวางจากขั้นต่างๆ ขึ้นมา คือมีสภาวะของผู้รับรู้ต่างๆ พิจารณาปล่อยกายขึ้นมา ใครรู้ว่ารู้ พิจารณาปล่อยจิตเข้ามาสิ่งต่างๆ รู้ว่าหมด รู้ว่าปล่อยวางเข้ามาทั้งหมด ถึงที่สุดแล้วเอาอะไรมารู้

สิ่งที่รู้ตัวรู้คือตัววิชา ผู้รู้คืออวิชา สิ่งที่ว่าเป็นผู้รู้ เป็นฐานของภาวสวะนี้คือตัววิชา ทั้งหมดเลย ทำลายอวิชาทั้งหมดแล้วพ้นออกไป มรรค ๔ ผล ๔ เห็นไหม สิ่งที่ว่าปรมรรคนี้ขั้นละเอียด ขั้นกับต่างๆ มันเป็นฝ่ายเหตุและฝ่ายผล ถ้าสรุปตัวลงแล้วหลุดออกไป สิ่งทีหลุดออกไปนี้พ้นออกไปจากกิเลส ตรงต่อธรรมตามความเป็นจริง

ธรรมที่เกิดขึ้นในหัวใจนี้เป็นสภาวะธรรมอันประเสริฐกับใจดวงนั้น ใจดวงนั้นจะเป็นธรรมล้วนๆ ในหัวใจ ปล่อยวางสิ่งต่างๆ เข้ามา แล้วก็ปล่อยวางตัวเอง ถ้าปล่อยวางสิ่งต่างๆ เข้ามาแล้ว ผู้รู้นี้รับรู้ทั้งหมด รับรู้ว่ากิเลสอย่างหยาบขาดไปๆ รับรู้ต่างๆ ปล่อยวางต่างๆ เข้ามาแล้วไม่ปล่อยวางตัวเอง เพราะตัวเองเป็นผู้รับรู้ ตัวเองเป็นศรัทธา เป็นผู้ที่ปฏิบัติธรรมแล้วมีคุณธรรมในหัวใจ เป็นศรัทธาขึ้นมา ศรัทธาก็ต้องรักต้องสงวนสถานะของศรัทธานั้นไว้ แม้แต่ศรัทธาก็ต้องทำลาย ทำลายตัวศรัทธา ตัวผู้รู้ต่างๆ นั้นหมดสิ้นออกไป จะเป็นวิมุตติหลุดพ้นออกไปจากกิเลส เป็นสภาวะธรรม เป็นเอโก ชัมโม ธรรมอันเอก

เรื่องของโลกนี้เป็นเรื่องของธรรมของคู่ สุขคู่กับทุกข์ มีคู่กับสว่าง สิ่งนี้เป็นของคู่ สิ่งหนึ่งไม่มีสอง จะเป็นหนึ่งเดียว สองไม่มีอีกเลย คือสภาวะธรรมอันนั้น ธรรมอันนั้นจะอยู่ในหัวใจของผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ ถึงที่สุดแล้วจะเป็นความสุขของใจดวงนั้น นี่ตรงต่อธรรม

ตรงต่อธรรมตั้งแต่เริ่มต้น ตรงต่อธรรมของเรา ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตรงต่อธรรมมาตลอดแล้วมันก็จะตรงตามความเป็นจริง ถ้าไม่ตรงต่อธรรม ให้กิเลสมันออกไป ประพฤติปฏิบัติแล้วจะไม่เข้าถึงจุดนี้ แล้วก็ต้องคลาดเคลื่อนไปจากหลักความเป็นจริง คลาดเคลื่อนไปจากหลักความเป็นจริงแล้วก็เชื่อตามความเห็นของตัวเอง นี่สร้างสถานะสังขารรูป สัจธรรมปฏิรูปก็จะเป็นอย่างนั้นให้เราเสียเวล่ำเวลา สังขารตามความเป็นจริง แล้วตรงต่อความเป็นจริง ตรงต่อใจดวงนั้น

เราต้องประพฤติปฏิบัติแล้วตรวจสอบกับครูบาอาจารย์ ครูบาอาจารย์จะชี้แจงว่าผิดหรือถูก เพราะครูบาอาจารย์เป็นผู้เปิดตามาก่อน เราประพฤติปฏิบัติอยู่นี้กิเลสมันยังขั้บไสอยู่ กิเลสมันยังอยู่ในหัวใจของเรา ประพฤติปฏิบัติอยู่นี้กิเลสมันก็ขี้อไปตลอด เพราะกิเลสมันเกิดมากับเรา เราเกิดเพราะกิเลส เพราะเรามีวิชา เกิดขึ้นมาที่กิเลสมันอยู่ในหัวใจชัดเจนเลย

แล้วธรรมะนี้เราสร้างสมขึ้นมาเป็นชั้นเป็นครั้งเป็นคราว ถ้าวันไหนคิดดีเป็นธรรม คิดชั่วเป็นอกุศลก็เป็นธรรม ธรรมฝ่ายดำ ธรรมฝ่ายขาว ธรรมฝ่ายดำคือความคิดดี คือกุศล คือบุญกุศล ธรรมฝ่ายขาวอกุศลนี้ก็เป็นธรรม สภาวะความเป็นจริงคือธรรม จะว่ามันไม่เป็นธรรมไม่ได้ มันเป็นความจริงอันหนึ่ง มันเป็นสภาวะอันหนึ่ง มันจะเกิดในหัวใจอย่างนั้นตลอดไป เกิดดับๆ ในใจของเรา

จนกว่ามันจะถึงที่สุดแล้ว มันจะเกิดดับกับสิ่งใดในเมื่อมันไม่มีภาวสวะ มันไม่มีสถานะภพที่จะรองรับสิ่งต่างๆ ความคิดอันนั้นไม่มี ขันธ์ไม่มี มันอยู่ของมันเฉยๆ ถ้ามันเคลื่อนออกมาถึงจะเป็นว่ามันกระเพื่อมออกมารับรู้ สิ่งที่กระเพื่อมออกมารับรู้แล้วถึงจะออกไปเป็นสมมุติ ถึงจะออกมาสื่อความหมาย แต่ถ้ามันตัดขาดแล้ว สภาวะธรรมตรงนั้นมันพอเพียงไป ตรงต่อธรรมความเป็นจริงแล้วธรรมตัวนี้เป็นเอกเทศอยู่โดยสมบูรณ์ จะไม่มีสิ่งใดๆ เข้าไปกระทำสิ่งนี้ให้กระเทือนได้ จะไม่มีสิ่งใดๆ เข้าไปกระทำนี้ให้มีคุณค่า ให้เพิ่มค่าหรือให้ลดค่าได้อีกเลย จะสมบูรณ์ตามความเป็นจริงจากใจดวงนั้น นี่คือผู้ประพฤติปฏิบัติตรงตามธรรม จะสมประโยชน์กับตัวเอง เอวัง